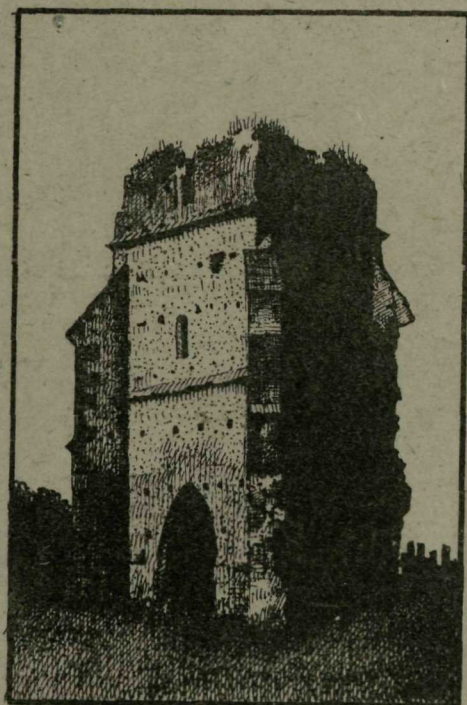

JÁSZKUNSAĞ

A TÁRSADALOM-ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ISMERETTERJESZTŐ
TÁRSULAT SZOLNOKMEGYEI SZERVEZETÉNEK KÖZLÖNYE

1954. DEC. HÓ
I. ÉVF. 3. SZÁM

J Á S Z K U N S Á G

A Társadalom-és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
Szolnokmegyei Szervezetének Közlönye
Szolnok, Tancsics Mihály-u.5.sz.Telefon:29-53.

Megjelenik kéthavonként

1954. december

Kézirat

I.évfolyam, 3.szám

Szerkesztőbizottság:

Kaposvári Gyula, Kiszfaludi Sándor, Péteri István, dr. Selmeczi László,
Vida Béla

DAMJANICH JÁNOS /1804-1849/	1
Kaposvári Gyula muzeológus, a szolnoki Damjanich János Múzeum vezetője, Szolnok.	
AZ ERDŐS TISZAZUGÉRT	7
Dr. Varga Lajos, középisk. tanár, Tiszaföldvár	
NÉPMESÉK A KUNSÁGBÓL ?	13
Papi Lajos, a Megyei Tanács Népművelési Osztályának művészeti előadója, Szolnok.	
KÉPEK AZ EGYKORI SZOLNOKI FAHAJÓZÁS ÉLETÉBŐL; /Folyt./	18
Batkowski Jenő középisk. tanár, Szolnok.	
VEGYÉSZETI KUTATÁSOK A RÉGÉSZETBEN	27
Szegedy Emil mérnök, Törökszentmiklós	
TANYAI GYERMEKEINK ÉS A KÖNYV	32
Dr. Zalai Ernő Kossuth-díjas tanulmányi felügyelő, Jászberény	
MEGYÉNK MÜEMLÉKEI. /II./	37
A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL	38
A KULTURFORRADALOM HIREI	43
OLVASÁSRA AJÁNLJUK	45
A. Nagy Miklós: Talajföldrajzi megfigyelések a Tiszazugban. /Dr. Selmeczi László/	
ADATOK MEGYÉNK BIBLIOGRÁFIÁJÁHOZ. /Sági Pál/	47

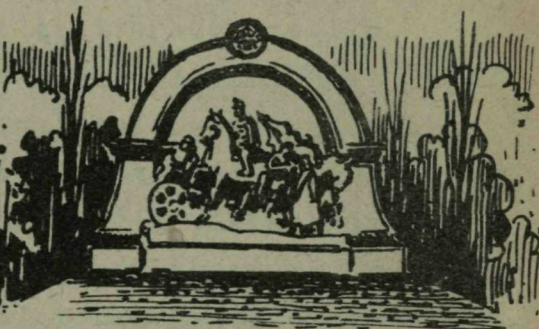
A címlapon: A fegyverneki csonkatorony. /Csete Balázs rajza/

A cikkzáró jászszági diszítések Csete Balázs rajzolta.

17774

DAMJANICH JÁNOS 1804-1849

150 évvel ezelőtt, 1804. december 8-án született Damjanich János a szolnoki csata és a tavasszi hadjárat hőse, az 1848-49-es szabadságharc legnépszerűbb tábornoka, egy kis bányási faluban, Stázán. Emberi nagyságának megértéséhez érdemes megtudnunk, hogyan vélekedett róla a szabadságharc lángszavu vezetője, egy tábornok - társa és egy katonája.

"Damjanich olyan hű fia hazánknak, mint amilyen hű egy ember csak lehet; hűséges mint az arany, merész mint a villám, határozott mint Isten akarata; hazánk egyik rendithetetlen oszlopa, az ország úgy bízhatik benne, ahogy bennem..." Kossuth Lajos szavait egészítjük még ki azzal a levélrészlettel, amelyet Arad várát betegen is védő Damjanich tábornokhoz ír: "... adott nekem is a gondviselés virágokat, nehéz pályám tövissei kösé. Ilyen virág Ön classikus karaktere, ki az ágyhos szegzett nyavalya kínai közt is csak arra gondol, miként használjon édes hazánknak, sőt fájdalmai közt legnagyobbnak,

legégetőbbnek érzi azt, hogy nem lehet a sikon, ott, hol karja és karaktere győzelemnek záloga volna.

Nem tudom mennyi időt rendelt még számomra a gonviselés, de bármennyit rendelt legyen, felét ab invisió oda adnám Damjanich lába egészségéért. Ha Ön egészséges, na Bécből szabunk törvényt a világ zsarnokainak..."

Milyen lehetett ez a nagyszerű katona? Mi már csak az arc-képét ismerjük, de élővé teszi feleségéhez írott levelében egyik honvédtiszt társa, Leiningen-Westerburg Károly gróf: "... Egy napon, mikor véletlenül Beeskereken jártam, megismerkedtem Damjanich ezredessel, kit a ráczokon vett több győzelem tett híressé. Gyorsan ismerkedtünk és csak nehezen váltam el a férfiutól, kinek egész lénye nekem mód felett tetszett. Külseje körülbelül hasonlít Shakespeare-éhez... Ugyanaz a domboru homlok, rövid hajlott orr, kicsi csukott száj, erős szakáll, kopasz tarkóját csak hátul és oldalvást övezi néhány sötét fürt... Főképpen pedig erős szemöldök alatt jóságos barna szeme, tele jósággal, mely azonban ha haragszik, oly vadul szikrázik, hogy fiatal katonáink gyakran remegtek egy pillantásától..."

De ha egyik fiatal honvédjének, a költő Vajda Jánosnak írását olvassuk, értjük meg igazán Damjanich János egyéniségét, emberi nagyságát: "... Damjanichot láttam egy ágyuzás alkalmával Turia előtt... Az ágyugolyóknak kitett domboldalon állott, szivarozva, olyan nyugalommal, aminőhöz hasonlót nemcsak életemben nem láttam, de aminőre képesnek embert nem hittem. Kezdettem világos lenni, minők lehetnek azok a rendkívüli lények, kik a görögöknél mintául szolgálhattak arra, hogy képzeletükben a hadisten eszményét megalkossák... Bármilyen zaj támadt körülötte, még csak fejét sem billenté... még szempilláit sem izgatták a süvöltő golyók. Képzeltető a csapatok lelkesedése, midőn e nagyszerű egyéniség tábornoki díszegyenruhájában előttük megjelent. Nagy hatást szektak tulajdonítani egy harsai riadónak, dalnak, indulónak, vagy lelkes kiáltványnak. Mondhatom, hogy Damjanich alakja épp oly buzdító, a vakmerőségig bátorító volt, mint akár a Marseillaise vagy a Rákóczi-induló. Hazánkban sok dalias alakot láthatni, de oly hősies alakot, mint Damjanich, soha nem láttam..."

Damjanich alakja azonban elválaszthatatlanul összeferrott legendáshírű fiaival: a vörössipkás 9. és a fehértojas 3. honvédszászlóalj katonáival. A diadalmas szolnoki csata után szerénység-

re jellemzően mondotta, hogy neki semmi érdeme nem volt a győzelemben, csak nézte, mily hősek a fiai. De a csata végén, amidőn a 3. zászlóalj megpillantotta parancsnokát, lelkesen tört ki az éljenzés: "Éljen Damjanich! Éljen Damjanich apánk!" Akkor hangzottak el ezek az emlékezetes szavak a szolnoki utcán: "Fiuk, büszke vagyok rátok! Ti az ördögöt is megveritek! Megérdemelnétek, hogy mindnyájan tisztek legyetek; de hol volna akkor az én kedves 3. zászlóalj?"

Szolnokon a vár területén lévő Művésztelepen büszke márványszobor hirdeti Damjanich emlékét. Ficánkoló papipáján ül a daliás vezér honvédsaitól körülvéve. A városba jövő idegen, de még a szolnokiak is a Zagyva folyó hidjáról jól látható szobrot szemlélvén, biztosra veszik, hogy a vár területén folyt le az ütközet. /Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Damjanich lovasszobra azért került a művésztelepre, mert 1912-ben az emlékmű felállításakor ez volt Szolnok város egyet-

4

len szép parkja. Éppen ezért a jövő városrendezési tervek során lehetne arra is gondolni, hogy a szép szobor a történelmi hűségnek megfelelő helyre kerüljön a tiszaparti parkba, vagy a Papirgyár és a Dohánybeváltó között létesítendő új parkba./

Mivel nemcsak Szolnokot, hanem Törökszentmiklóst, Tiszaföldvárt, Cibakházát, Vezsenyt, Tiszavárkonyt, Tószeget, Szajolt és Szandát is sok száz fűzi Damjanichhoz, válaszjuk röviden a szolnoki csata előkészítését és lefolyását.

1849. február végén, március elején a magyar csapatok Törökszentmiklóson, Tiszaföldváron, Cibakházán táboroztak. A Tisza jobb partján fekvő Szolnokon pedig az osztrák csapatok Karger tábornok vezényletével erősen készülődtek a védelemre. A Tisza hidjának Szanda felé eső végén erős földsáncot készítettek. A mai park helyét pedig ugyancsak erős sáncokkal turták fel. Ezt a hatalmas földmunkát természetesen nem az osztrák katonaság végezte, hanem a sietős munka végrehajtásához "teménytelen nép zavartatott Szolnokba, a tiszáninneni környékből, jelesen Rékas, Ujzász, Györgye, Szele, Czegléd, N. Körös, Abony és Tószegiek dolgoztak a sánc csinálásán."

A helyzet ismeretében láthatjuk, hogy a magyar csapatok előtt hatalmas feladat tornyosult. El kellett foglalni a természeténél fogva is jól védhető Szolnokot, a tiszai átkelés kulcsát, amelyet erős védelmi munkával még bevehetetlenebbé tettek. Támadási irány-
nak csak a Szanda felől jövő egyetlen vékony töltés kínálkozott, amelyet az osztrák védősereg 8 és 12 fontos ágyusütegeivel oldalozó tűz alatt tudott tartani a mai Papirgyár és a régi vasútállomás közötti állásából. Nehezítette a helyzetet a hideg, fagyos idő és a megáradt Tisza is.

De ne felejtsük el azt sem, hogy Damjanich és Vécsey tábornok vezénylete alatt álló lelkes honvédsereget a lakosság is támogatta teljes erejével! Mindig akadt egy halász, vagy paraszt ember, aki hirt vitt Törökszentmiklósa az osztrák csapatok helyzetéről és Szolnok erősítéseiről is. Az osztrák védősereg Szolnokon és Abonyban viszont teljesen tájékozatlan volt a magyar csapatok készülődésai, mozdulatai felől. Így érthetjük meg Damjanich ügyes és vakmerő tervét, mely szerint Vécsey tábornok színtelt támadással Szanda felől magára vonja az osztrák védősereg figyelmét, s ezalatt Damjanich hadosztálya Cibakháza tájékán átkel a Tiszán és Vezseny, Tiszavárkony, Tószegen át csendben megközelíti Szolnokot.

Igy is történt. 1849. március 5-én a reggeli órákban Damjanich

hadosztályának sikerült majdnem észrevétlenül elérnie Szolnok déli szegélyét és a köd leple alatt várakozott a támadásra. A Vécseyvel megbeszélte jeltadó ágyulövés azonban késett és a köd felszakadtával elszánt rohammal indult meg a támadás a régi vasutállomás ellen. Az osztrák tüzérséget olyan váratlanul érte a támadás, hogy a lövegeket a támadók ellen sem tudták fordítani és így teljes felszerelésükkel fogságba estek. Ezt a csatajelenetet örökítette meg Chiovini Ferenc festőművész a szolnoki Damjanich János Múzeum helytörténeti kiállításán szereplő "A szolnoki csata" című képén. Ez a kép egyúttal rögzíti is a történeti hűségnek megfelelően a csata egyik fontos színhelyét. Innen a megrémült osztrák seregek a Tisza-híd, majd észak felé menekültek és a Zagyván próbálták átjutni, la-dikon a Tabán fölött és a vártól négy kilométerre lévő Malomzugban lévő fahídon. Az összeeszevesztett pániktól összetorlódozó kocsik azonban megakadályozták a menekülést, így több százan a megáradt Zagyván próbálták keresztüljutni, de sikertelenül, mert az ár elragadta majd mindegyiket.

Dél tájban végetért a szolnoki csata. Ez a diadal bizonyosága volt annak, hogy a sok keserű nap után végre felvirradt a dicsőség napja is. Szolnok utcáit ellepte a nép és lelkesen köszöntötte Damjanichot katonáival együtt. A már említett egyszerű jelenet mélyen beivódott a szolnoki lakosok szívébe is. Megismerték Damjanichot mint katonát és mint embert. Ezért fordult felé a szolnoki nép bizalma az 1849. június 18-án tartott képviselőválasztás során. A választási jegyzőkönyv megjegyzi, hogy " ... bár a jelen lévőknek Damjanich tábernek eránt állánosságba nyilatkozó lelkesedése minden szervezést feleslegessé tett..." a szavazás befejeztetett, mely szerint Damjanich Tábernek 399, Graefl Ignác 27 szavazatokat nyervén, ennek ellenében Háremszáshetvenkét szótöbbséggel a Szolnoki Kerület részéről, Nemzet Gyűlési Képviselőnek elválasztatott, a az Elnök által ezennel követnek kijelentetett..."

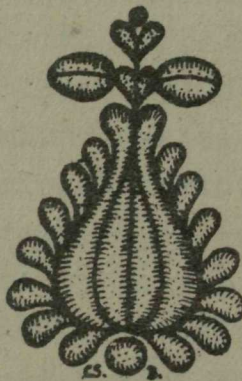
Damjanich szívesen fogadta, " mert maga is büszke volt szolnoki diadalára. De az őt felkérő küldöttségnek azt válaszolta: Inkább csak a csatába engedjék őt menni, mint az országgyűlésre, miután jobban tud harcolni, mint beszélni a nagyobb élmény neki egy ütközöt, mint a legszebb oráció."

Ez a Damjanich János maradt meg a nép emlékezetében. A házáért élni-halni kész katona, akit minden szigorúsága ellenére is rajongásig szerettek és becsültek katonái. A gyászos október 6-át,

a tizenhárom vértanu tábornokot népünk nem felejtí. A távolság ködében a nevek elmosódnak, de mindegyikük kiválósága Damjanich János személyében összpontosul, mint aki a nép szívéhez legközelebb áll. Ezzel magyarázható az is, hogy az aradi ereklyemuzeumban Damjanich János kivégzéséhez kapcsolódik legtöbb emléktárgy. Az 1948-ban a Nemzeti Muzeumban rendezett centenáris kiállításról helyesen állapítja meg Sándor István " Világos és Arad a magyar néphagyományban " című cikkében: "...A kiállítás aradi termében voltak láthatók a szekéroidalak és saroglya abból az igásszekérből, melyen a törtlábu Damjanich János tábornokot a vesztőhelyre vitték; Damjanich összecsuksukható nyugszéke; mankója, melyet a bitófához használt; bitófájának egy darabja a várörtön hitelesítő nyilatkozatával; bitófacsig, melyet a kivégzéseknél használtak; íróasztal, melyen a halálos ítéletet aláírták; kettős tintatartó öntöttvasból, amelyet az ítélet aláírásánál használtak; az ítélet kézírata; Damjanich koporsójának és csontvázának darabjai; hajfürtje; tajtékpipája, pisztolykészlete; bilincsláncából készült vasgyűrű; végül az "Elvesztésen előtti ima" című kézirat, melyet a kivégzés napjára virradó éjjel írt..."

Szolnok város nem óriz sok emléket Damjanichtól, de mint történelmének legnagyobb hőst, magáénak vallja és példamutató szellemét híven órzi.

Kaposvári Gyula

Az erdőös Tiszazugért

A Tiszazug -- a Körös és a Tisza szöge. Keletről a Martfű-Kunszentmártoni vasutvonal, északról a Martfű-Vezsenyi nagy Tisza-kanyar határolja, többi részét a Tisza, vagy a Körös.

Ez a terület fontos gazdasági alkörzete lehet népgazdaságunknak. Meglévő és feltárás alatt álló gazdasági erőforrásai lehetővé teszik ezt. Gondoljunk Cserkeszölő értékes mélyfurására, a megköttött futóhomok gyümölcs- és szőlő-monokulturájára, a három nagytelejesítményű téglagyárra, a tiszakürti konzervfeldolgozó üzemre, a fejlődő termelősövetkezetekre és állami gazdaságokra, a rizstermelésre, a tiszazugi vasutra, a sárszögi kenderfeldolgozóra, a martfűi Tisza Cipőgyárra, Tiszaföldvár és Kunszentmárton általános gimnáziumaira, mint művelődési góccokra. A tervezett Duna-Tisza csatorna tiszai torkolata is itt lesz valahol a Tiszazuggal szemben, Kécske körül. A Körös zalotai duzzasztóművének korszerűsítése, a tiszakürti malom helyreállítása is sokat lendíthetne a Tiszazug mezőgazdaságán.

Változatos termelésű mezőgazdasági táj ez, amely eddig is jól értékesítette az évi 2050 órán felüli napsütéses órák számát és a gazdag talajviszonyokat. Megvannak a mezőgazdasági ipar fejlesztésének alapjai is itt s a közlekedési viszonyok is elfogadhatóak a tiszazugi vasut és a kifejlesztésre váró tiszai hajózás révén. Cserke-

szülő lehetőségei beláthatatlanok. Sok szó esik a Tisza Gépgyár fejlesztéséről is, a három nagy téglagyár pedig bőségesen elláthatja a területet építőanyaggal.

Gazdag, sokrétű, komplex gazdasági funkcióju kis táj már most is a Tiszazug. Bizonyos szervező és építő munkával, a helyi erők felszabadításával és célszerű felhasználásával pedig még inkább az lehet.

Ilyen eddig elhanyagolt helyi erő és lehetőség az erdősités is. Ma már a gimnáziumok tankönyvében is szerepel az a konkrét célkitűzés, hogy mai 11.9 százalék erdő-területünket - közismert követelmények miatt - néhány évtized alatt kb. 25 százalékra kell növelni. Ennek a célnak a megvalósításához járulhat hozzá a Tiszazug is, elsősorban a Körös és a Tisza hullámtéri erdeinek teljessé tételével. Jó felkészültségű vízi mérnökeink, az ármentesítés és az erdősités szakemberei megtalálják ennek a módját.

Ezek az erdők nemcsak a mikroklíma megváltozását hozzák magukkal, hanem rengeteg haszonnal látják el népgazdaságunkat is. Nem szabad azonban megelégednünk közismert hullámtéri fáinkkal /fűz- és nyár-félék/, hanem sürgősen, halogatás nélkül hozzá kell látnunk a kőrisek /*Fraxinus excelsior* és *Fraxinus pennsylvanica*/ és a mocsári tölgyek /*Quercus robur*/ nagyarányu elterjesztéséhez is.

A hullámtéri erdők tervszerű kitermelése megkönnyíti az ármentesítési faanyag nagyobbarányu felhalmozását, a hajdan igen elterjedt és jövedelmező kaskötő, kosárfonó és garabolyos ipar feltámasztását - árucikkeinek exportlehetőségeivel együtt. A mocsári tölgy és a kőris-félék elsőrendű ipari fát szolgáltatnak vízi építkezésekhez, bányafának, hordódongának, stb. Ennek felhasználásával bőrcserző iparunk sok külföldi anyagot megtakaríthatna. A nedves hullámterek fásításához társulhatna még a szilfa /*Ulmus campestris*/ is. Régen az alföldi árterületek, mocsarak, láprétek elterjedt fája volt a kőris, a mocsári tölgy és a szilfa.

Meg kell oldani a gátakon kívüli szegélyerdők telepítését is. Ott természetesen, ahol nincsen szántóföld egészen a gátakig. Ezt a termelőszövetkezetek, egyénileg dolgozó parasztok végezhetnék el, ha sikerülne őket érdekeltté tenni anyagilag is a munkában. Arra gondolok itt, hogy a telepített fák évi vágása után visszamaradó ágak, gallyak egy része a telepítőké lenne, ha pe-

dig gyümölcsfát telepítenének, a termés egy része. Konkrét jutalmazás, esetleg valami gazdasági kedvezmény a legjobb agitáció az erdősítés mellett.

Legjobban az egykori futóhomokos területeket fásították. Nagy tavaszi és őszi szelek alkalmával azonban még mindig sok a szabadon futó homok. Előfordult már, hogy nagy szelek után a varjasi műut melletti árok tele volt homokkal. Ennek az az oka, hogy a zárt homok-területek határpásztáin erdősítetlen homok-területek is találhatóak. A maradi gazdák itt a jóvak értékesebb szőlő és gyümölcs helyett gabonát termeltek a homokon. A mezőgazdaságunk fejlesztéséről hozott párt- és kormányhatározat megvalósítása során növekednek az új telepítésű szőlők és gyümölcsösök területei. Ez abból is kitűnik, hogy a Tiszazug községeiben mind több dolgozó paraszt követeli a csemetekertek, faiskolák létrehozását, több növényvédő anyag juttatását, stb.

Nem ártana az akác mellett rátérni a feketefenyő /*Pinus nigra*/, erdei fenyő /*Pinus silvestris*/, feketenyár /*Populus nigra*/ és a borókafenyő /*Juniperus communis*/ telepítésére. Mindegyik hasznos fa. A boróka például gyógynövény, ipari kátrány termelésére is alkalmas és a szeszfőzdeákben ugyis gazdag Tiszazug régi magyar ital, a borókapálka felujtásával járulhatna hozzá a jobb szesz-ital ellátásunkhoz.

Feltétlenül szükséges, hogy az említett fákból minél több alföldi faiskolát telepítsenek. Így a növények már a sarjadzás első pillanatától hozzászoknak az alföldi éghajlathoz. Ezen a téren nagy feladat vár a Tiszazug községeinek alkotni vágyó népfrent-bizottságaira. Nagy a feladatuk az iskoláknak, a pedagógusoknak. Az iskola környékének tanulók által történő fásítása esztétikumra, biológiai, éghajlattani, földrajzi ismeretekre neveli magukat a tanulókat, ugyanakkor pedig nagy ösztönző erővel hat a környék dolgozó parasztjaira is. A fásítást végző nevelőt természetesen segíteni kell.

Legtöbb helyen igen szomorú látványt nyujtanak a tiszazugi legelők. Sivár, törpefüvű területek ezek, nyáron majdnem teljesen kiégnek, nincs rajtuk egy szál fa sem, legfeljebb néhány betonoszlop, vagy lecsonkolt faderék található, hogy legyen hol vakarózni, dörgölözni az állatoknak. A tűző napsütés ellen nem véd semmi árnyék, így az állatok sokszor nem fejlődnek, hanem visszaesnek. Ilyen legelő a tiszainokai út melletti, ahol a Bába-tó vizét leve-

vezető csatorna huzódik, ilyen a tiszaföldvári "sziget", stb.

A nagyságtól függően 8-16 erdőfoltot kellene telepíteni ezen a legelőkön. Amíg a fák megerősödnek, széles árokkal és gáttal kellene védeni ezeket az állatok ellen. Egészen biztos, hogy minden községben akadna olyan öregebb ember, aki a legelő mellett kiharított néhány hold föld, esetleg egy tipusház fejében vállalná ezeknek az erdő-foltoknak az őrzését és gondozását. Őrzés nélkül csak kidobott pénz az erdősités, a fásítás. A tiszaföldvári "sziget" északi végét 4-5 évvel ezelőtt befásították, s ma egy darab fát sem lelteni ezen a legelőn. Ez a tapasztalat arra tanít, hogy a fásítást társadalmi erővel el lehet végezni, de a fák őrzését nem.

Az erdősávok telepítését a vasutvonalak, műutak és dűlőutak mellett kell végezni. A Kelet-Nyugat irányú szelek ellen hatásos lenne a Martfű-Kunszentmártoni vasut melletti sáv széles és összefüggő fásítása. A tiszazugi vasut vonalának hasonló erdősitése a Tiszazug déli területeinek védelmét szolgálná az Észak-Dél irányú szelekkel szemben.

Kimondottan társadalmi munkával erdősíthetők elsősorban az iskolák környékei, ahol erre tér nyílik. A tiszaföldvári általános gimnázium tanulói erdősitési munkát is végeznek társadalmi munkával épülő új sportpályájuk körül. Nagy feladat vár a termelőszövetkezetekre, hogy itt-ott sivar tanyaközpontjaikat fásítsák, nemkülönben a területükre eső dűlőutak mentét, a mocsaras, vizes részeket és a kutak környékét. Ugyanigy fásíthatnak az állami gazdaságok, az üzemek is. Meg kell azonban mondani, hogy államunknak gondoskodni kell bizonyos ellenszolgáltatásról, hiszen a fásítás igen erős fizikai munkát és eléggé sok időt igényel. Az állandó gondozás és őrzés pedig csak intézményesen oldható meg, az erdővédő törvények szigorú, határozott végrehajtásával.

A Tiszazug északi és déli határsávján található egy - egy nagy csemetekert. Egyik a Tisza hullámterén Martfű alatt, a vezsenyi kompnál, a másik barna mezősi talajon Kunszentmárton mellett. Minden községben hasznos lenne egy csemetekert létrehozása. Nagy, központi csemetekertnek igen alkalmas a tiszakürti Arborétum, őspark területe, illetve környéke, esetleg néhány hold szántóföld feláldozásával is. Csodálatosan szép természeti terület ez az Arborétum Tiszakürt és a Tisza gátja között. Gazdag képzelettel, jó izléssel telepített park-szerű erdő. Rengeteg

különbféle fa, bokor, cserje és fű-fajta található itt. Valóságos muzeuma lehetne a botanikusoknak, a növényekkel foglalkozó szakembereknek, azoknak, akik szívügyüknek tekintik az Alföld fásítását, az idevonatkozó kísérletek végzését.

Tiszakürtön azonban nem törődnek ezzel, a magában nagy lehetőségeket rejtő Arborétummal! Röviden: ebben a nagyrahivatott parkszerű erdőben valóságos fa-gyilkolás folyik. Ahelyett, hogy az illetékesek gondoskodnának a terület jó körülhatárolásáról, őrzéséről, a háboru és a lelketlen fa-pusztító emberek okozta hiányok fokozatos pótlásáról, hagyják, hogy évről-évre pusztuljon, ritkuljon ez a szép erdészeti költemény. A **E. T. Akadémia Természetvédelmi Tanácsának** feltétlenül meg kellene vizsgálnia ezt a szép Arborétumot, s megvédeése érdekében el kellene végeztetnie a legfontosabb feladatokat. Ezek a feladatok a következők:

1. A terület erős és magas kerítéssel történő elzárása. Nem nagyon dúsakalunk az Alföldön erdőkben. A kerítés Tiszakürtön is megérteti ezt.

2. Szakképzett erdőőr rendszeresítése fegyverhasználati joggal, hogy képes legyen megvédeni azt a társadalmi tulajdont, amely fontos kísérleti bázisa lehet az Alföld és a Tiszazug fásításának.

3. Egy tudományos kutató időszakos itt-tartózkodása a kipusztított fák pótlásának, az erdő továbbfejlesztésének megszervezése érdekében.

Mindenekelőtt azonban meg kell szervezni az Arborétum környéketlen, szigorú őrzését! Siró kedve támad az embernek, ha a fa-és növényyszerető tiszakürtiek - mert ilyenek is akadnak - panaszát hallgatja. Ezek az emberek elmondják, milyen barbár és vandál pusztítás folyik itt. Jómagam is láttam a friss gödröket, a fa-pusztítást, de nem láttam egyetlen utána telepítést sem. A karácsonyfától a diadalkapuig és a tűzifaig minden kikerül innen, helyükbe azonban semmi sem. Pedig itt, közvetlenül a Tisza gátja mellett az árterületi talajon jó kísérleteket lehetne folytatni a tervezett erdőpászták, erdősávok, erdőövezetek sikeres telepítése érdekében. Persze sok pénzbe kerülne a kerítés, az erdőőr fizetése. Gondoljanak azonban az illetékesek, akiktől az Arborétumnak a további sorsa függ, arra, hogy ezzel nemcsak a mának építünk, hanem a jövőnek is. Nem azért lett ez a park a nép tulajdona, hogy különféle ürüggyekkel lelketlenül kivágják a fáit, hanem azért, s csak azért, hogy a nép jólétének szolgálatába állítsuk. Előfordult, hogy 40-50

éves esztifenyőt majdnem derékban vágta el karácsonyfának - "köz-
célra". A környező falvak innen látják el magukat minden december-
ben karácsonyfával. Két éve a legszebb lucfenyőt vágta ki - tü-
zelőnek. Drága, külföldről származott fákat és bokrokat irtanak
ki "tisztítás" címén. Lefűrészelik a nagy ágakat, emiatt a fa
kiszárad, s már meg is van a hivatalok indoklása a kivágásra. A
diófákról ágastól szedik a diót. Mindezt évek óta túrik a tisz-
kürti vezetők, akik ahelyett, hogy a régi sportpályát erdősítet-
ték volna, sportpályát telepítettek a parkba azon a címen, hogy a
park a népé. Igen, a népé, de nem azért, hogy tönretegyük, hanem
azért, hogy felhasználjuk a további fejlődés alapjának!

A fásítás kérdése iróasztalnál kiagyalt fikció marad, ha az
illetékes szervek nem szólnak bele drákói szigorúsággal a jár-
ványszerű fa-pusztításba. Minden egyes fa - társadalmi tulajdon.
Azt szeretnénk elérni, hogy hazánk erdőterülete néhány évtized a-
latt 25 százalékra növekedjen s nem azt, hogy a meglévő 11.9 szá-
zalék csökkenjen. A társadalmi tulajdon megbecsülésének érvényt
kell szerezni. Különbözik a társadalmi munka, a szép tervek, a be-
ruházások, a lelkesedés, a jóindulat, mind-mind haszontalan.

A Tiszazug népe, tanácsai, a Hazafias Népfront helyi bizott-
ságai, tömegszervezetei vegyék kezükbe a fásítás ügyét. Nagy és
szép tettet hajtanak végre vele saját maguk, a Tiszazug és egész
hazánk érdekében.

Dr. Varga Lajos

NÉPMESÉK

a Hunzágból

Amikor még három nappól állott egy esztendő,

Valamikor nagyon régen, tán tavaly vagy az idén télen, amikor még három nappól állott egy esztendő, elszegődtem cselédnek. A gazda assongya, hogy "halledi hé, fogjál be, vigyed az ekét meg a boronát, oszt szántásál, vessél!" Befogtam a boronát meg az ekét, feltettem két ökröt a szekérrre, kisattyogtunk szántani a sutba.

Hét esztendő alatt olyan darab földet felszántottam a sutban, ahová egy dinnyemagot ledugtam. Befogtam az ekét meg a boronát, felpakoltam az ökröket, osztán hazaballagtam.

Hét esztendő múlva assongya a gazda: "Kimehetnél a földre, hé, megnishetnéd, kikótt-i a dinnye. Hát kimentem, meg is niztem! Nem hogy kikótt, de az egyik indán akkora dinnye vót, hogy nem láttam át rajta. Mondok oszt nagamban, megnizem már, megirett-i. Hoztam osztán egy huzsonöt öles létrát, odatámasztottam, fel is másztam rajta. Elóvettem a csillagosnyelű bicskámát, meglíkeltem vele a dinnyét. Ahogy kivesszen a liket, hát beleejtettem a bicskám a dinnyébe. Belenyulok a likbe, hogy kivegyem a bicskám, hát nem ir-

tem el a fenekit. Kaptam-fogtam magam, felhustam a 25 öles létrát, beleeresztettem a dinnyébe. Leballagtam rajta. Kerestem-kerestem a bicskám, de se hun se tanáltam. Hát elindultam, hogy még is csak megkeresem, akár-hová is lett.

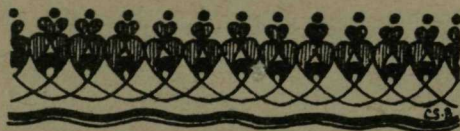
Ahogy őgyelgek, eccercsak ostorcsattogást, kiskolompszót, ludobogást hallok. Ehun jön egy csikós luháton. Aszongya, hogy mit keresel e-csém. Mondok, a csillagosnyelű bicskám, beleejtettem ebbe a dinnyébe.

"Azt ugyan keresheted, - mongya- én már hét esztendeje keresem a minesem szakadikát, de nyomát se találom," Megindultam hát. Eccercsak látok egy nagy erdőt. Be akarok menni az erdőbe, hát az erdő előtt egy óriási nagy folyó vót. Keresem a hidat, hogy átmenyek, de sehun sincs. Kaptam-fogtam magam, átmentem a halak hátán, mer annyi hal vót benne, hogy száraz lábbal át lehetett menni. Ahogy átírek az erdő szilire, a gyepen vadlibák legeltek. Mondok, viszek haza a gyerekeknek belőle. Hát oszt kötözgetem a gatyám rojtjára körül. Ahogy mennék tovább, eccercsak elkezdtek velem repülni a libák. Repültek magasra-magasra, ki a dinnyéből.

Szálltak-szálltak. Eccercsak oszt látom, hogy a Tiszánál vagyunk. A Tisza partján asszonyok mostak. Eccercsak meglát az egyik. Elkiáltta magát: "Óh, bé Mária, de nagy madár"! Én meg ugy értettem, hogy oggyam meg a gatyám. Megódtam a gatyám, a sok liba elszállt, én meg beleestem a Tiszába, osztán hát annyi halat kicsaptam, hogy tizenkét ökörszekér deszkára nem bírta volna el. Arra jött egy meztelen cigánygyerek, oszt mind elvitte az inge derekában.

Igy szabadultam meg a cselédségtől, de nem is állott tovább három napból egy esztendő.

Mesélte: Csillag Klára, 76 éves. Kisujjszállás, 1936.

Szegénylegény és a komiszár.

Negyvennyolc után kilencszáz előtt, amikor még Oláh Mihály bátyám számadó gulyás volt, a nagyréten egy kora őszi délután beállított hozzá egy alacsony termetű, sűrű kötésű, veresképi, vereshaju ember, egy sovány öszvéren.

- Aggyon isten! - köszön. Járnak-e erre a pandurok, bátyám? - kérdi.

- Igen minden héten megkerülnek.

- Hát a komiszár?

- Az is igen velük győn.

Az öreg nem kérdezte, hogy mit akar velük. Sejtette, hogy hányadán van a dolog, hiszen neki is sok baja volt a komiszárral. Az effajta embereket pedig különösképpen ismerte, hiszen sokat segítettek rajta, ha bajban volt, de ő rajta is segítettek, ha úgy fordult a sora.

- Megengedné-e kend, hogy itt megvárjam őket?

- Hát ott a kunyhó, oszt elfér benne az öcsém.

- Na még csak azt kirem, ha a komiszár jön, hiráással legyik kend.

Azzal elindult a kis sűrű ember a kunyhó felé, ott letelepedett. Tett, vett, vizet hozott, felseperte a kunyhó környékét, megfőzte a vacsorát, szóval míg ott volt, a bojtárnak effélékre nem volt gondja.

No, oszt egyszer látja ám az öreg, hogy jönnek a pandurok. Jön velük a komiszár is.

- Erigy csak te, - kiáltja a bojtárnak - szólj annak az embernek, hogy jönnek a pandurok.

Iszkolt is a gyerek, ahogy csak a lába birta. Ahogy a kunyhóhoz ért, a kis sűrű ember éppen a csizmáját kenegette az ajtó előtt a vasszalonnával.

- Na, csak had gyöjőnek.

A legnagyobb lelkinyugalommal csinálta tovább a dolgát. Közben a pandurok is odaértek az öreg gulyáshoz.

- Járt-e erre mostanában idegen ember? - kérdi a komiszár köszönés helyett.

- Van itt most is, - mondja az öreg félvállról - ott van a kunyhónál.

Erre a pandurok rögtöm odanyargáltak.

- Honnan jött kend? - kérdi a komiszár.

- Arrul ni - mondja a kis sűrű ember délfelé mutatva.

- Van-e kendnek papirja?

- Hát az nincs.

- No akkor allómars, arra befelé előttem. - Azt a szamarat meg kössétek oda a ló mellé! - parancsolta a komiszár.

- Ugyan, komiszár uram, ne csuficcsa már azt a gyönyörű pandurparipát ezzel a redves öszvérrel! Nem illik ez amellé. Majd elballagok én azon takarosan.

Újj fel hát, az ebadtát, csak gyerünk már!

Hát fel is ült az öszvérre, mentek is szépen Karcag felé. Hanem oszt egy utkereszteződésnél az öszvér megmakacsolta magát, mint-ha válogatna, hogy melyik uton menjen. A pandurok még nevettek is, hogy bajlódik a mi emberünk a csökönyös öszvérrel. A komiszár nem látta, mert elől ment. Egyszer aztán a mi emberünk be-nyult a szűr ujjába, egy ostort vett ki. Gondolták, hogy lesz most az öszvérnek. Kicsapja az ostort, de nem ám az öszvérre, mert az ostorcsapó végén egy acélrugó volt, azon pedig egy háromélű kés. Egyet a komiszárra, egyet a lovára és így tovább. A hus feslett mind a kettőről. Ahogy a komiszár lova megugrott, egyszerre táltos paripa lett az öszvérből is. Nyomában a paripának. A paripa vágatott, ahogy csak birt, mégsem tudott egy lépés előnyt sem szerezni a táltos öszvér előtt. Így csépelte a

komiszároost egészen Karcag határáig. A komiszáron gunya, de emberi ábrázat sem maradt. Ott aztán a kis sürtü ember odakiáltott neki: - Ez a kamat volt. A tőkével még ezután jövök, komiszáros uram! Bezzeg ezt már a komiszár nem várta meg. A róla levert uniformist nem váltotta fel többet másikkal, nem irtotta többet a szegénylegényeket, de a pásztoroknak sem okozott kellemetlenséget. Amikor a kis ember visszafordult, a két pandur messze elkerülte. Nem voltak többé kíváncsiak a papirjára. Amikor visszaért az öreghez, megköszönte a sziveslátást, a bojtárnak meg adott egy ezüst huszast, amiért hiradással volt. Az öreg nem kérdezte, hogy mi történt, úgy is gondolta.

- No isten áldja meg kendet, majd hall még felőlem. Ha baj lesz, jövök még erre.

Mesélte: id. Papi Lajos, 67 éves.
Kisujszállás, 1954.

Papi Lajos

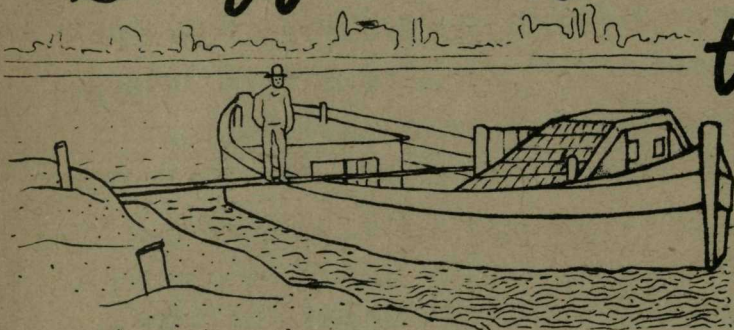

S.I.

17774

Képek az egykori szolnoki fahajózás történetéből

TELELTETÉS II.

A tanulmány VIII. fejezetének első részét a JÁSZKUNSAĞ első évfolyamának 2. számában közöltük.

De akár egyedül fagyott ki a hajó valami elhagyott parton, akár többedmagával olyan nem utolsó helyen, mint amilyen Tokaj volt, egyformán kellett gondozni. Nyáron se lehetett magára hagyni a kikötött hajót, sőt még a kikötött tutajokat sem, de télen még ugysen. A befagyott Tisza néha két-három nap alatt annyit apad, hogy egészen visszahúzódva a medrébe, partjait a kinn hagyott jég páncéljával borítja. Megesik, hogy őszi árral áll be a folyó, mikor a parti fák és bokrok is elég mély vízben állnak. Ha ilyenkor szalad ki a víz a parti jég alól, a bokrok, fák egy darabig még tartják a hosszjuk fagyott jeget, mely aztán hatal-

mas dörrenésekkel beroppan, leszakad a földre, széles, odafagyott jégallérokat hagyva a bokrok és fatörzsek körül.

Ha most olyan vizen kötötték ki a hajót, mely alatt erősen lejtett a part s a viz hirtelen lepadt, megeshetett, hogy a hajó, összetörve maga alatt az üres jeget, félrebillent a meder felé, kiszakította a macskákat, vagy vasas karókat, melyekhez kötötték s felborult be a mederbe. De még ha nem borult is fel, rengeteg fáradságot meg költséget jelentett a gazdájának a hajó vizre csusztatása. Épp ilyen bajt jelentett, vagy tán még nagyobb, ha a hirtelen áradás megemelte és elszakította a jeget a parttól s vele együtt a hajót is, miután eltépte a tartó köteleket vagy kiszaggatva a földből a macskákat meg a vasas karókat.

Az ilyen állandó fenyegető veszedelmek miatt kellett őrizni a telelő hajót s ezért nem hagyhatták magára. Akár itthon telelt, akár másutt fagyott ki, nap-nap mellett megvizsgálták a viz állását, hogy megtehessék, amit a helyzet éppen akkor kívánt. Itthon, Szolnokon, könnyebb volt a dolog, mert a Folyammérnökség kiiratta a kapuja mellé kifüggesztett kis táblára az aznapi vizállást. A táblán rajtahagyták az egész heti jelentést, s így az előző naphoz viszonyítva mindig tudták, hogy apad vagy árad a folyó. Már reggel 8 óra előtt ott ácsorogtak a hivatal előtti járdán a hajósgazdák vagy a kormányosok, krancmajszterek, illetve azok, akik meg voltak bízva a hajó téli őrizetével, s várták a jelentést, hogy kell-e hát jegelni. De ott kaszinóztak rendszerint a közhajósok is, akiknek télen, ha jól ment a soruk nyáron, nem volt egyéb dolguk. Meg aztán ugyis volt, hogy éppen az ott álldogáló emberek közül hívott valakit a gazda a jegeléshez, ha "szoros" volt a helyzet.

A j e g e l é s volt t. i. az egyetlen, bár nem minden esetben tökéletes hatású ellenszere az apadásnak és áradásnak. Itthon tehát már csak azért is volt könnyebb a hajó őrizése, mert mindig kéznél volt a segítség, amennyi csak kellett, míg a távoli partok mentén kifagyott hajókon csak egy-két ember akadt.

Ha tehát a viz apadásnak huzódott, vagy ellenkezőleg: m e g - p e z s d ü l t, megáradt, szabaddá kellett tenni a hajót, hogy szükség szerint vagy beljebb eresszék a meder felé, vagy kijebb huzzák a part mellé. Mivel a hajó szabad mozgását a jég akadályozta, ettől szabadították meg először is. Ezt nevezték jegelésnek.

Apadó vízben az eljárás a következő volt: Mivel a hajót beljebb kellett eresztetni, helyet vágtak neki, egy hosszú léket a ha-

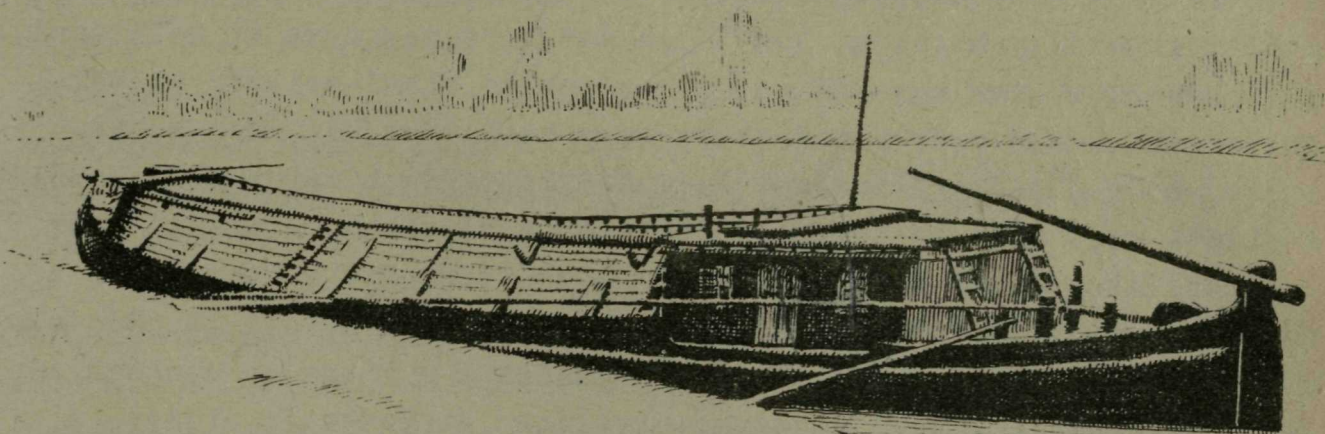
jó egész, vízfelőli hosszában. Ezt a hosszú léket e s a t o r n á -
nak nevezték. A szélessége nagyobb volt, mint amennyire beljebb akar-
ták tolni, t á m a s z t a n i a hajót. Ez egymagában még nem lett
volna elég, mivel a part felől a jég a hajóhoz fagyott. A part felől
ilyenkor nem vágtak léket, csak körülvágták a hajó mellett a parti je-
get, hogy elérhesse a hajót. A jeget vagy hosszunyelű baltával vágták
hátrafelé haladva, vagy egy külön erre a célra készült szerszámmal,
a j e g e l ő v e l. Egy hosszunyelű vésőfajta volt, a nyakánál egy
keresztvassal, hogy ne szaladjon nagyon a jég alá, mikor átszakítják.

Nagyobb hajókon volt j e g e l ő f ü r é s z i s, egy kb. két
méter hosszú, nagyfogu fűrész, mely csak akkor fogott, mikor lefelé
nyomták. Felső, szélesebb végén füles vasrudacskában végződött, mely-
be egy fanyél volt keresztbeszorítva. Egy ember dolgozott vele szét-
vetett lábakkal állva a jégen. A hosszában végigfűrészelt vagy vá-
gott lék jegét fejszével darabokra tördelték, majd csáklyák segít-
ségével a folyó jege alá csusztatták, hogy ne legyen láb alatt.

Ha áradt a víz, akkor is ezt a műveletet hajtották végre,
csak éppen megfordítva. Ekkor a part felől vágták a hajó mellől a
csatornát s a víz felől fűrészelték el a hajót a jégtől, hogy köze-
lebb huzhassák a parthoz. A támasztó durungokat /sarpántokat/ be-
huzták, t. i. azért mondtam többszámaban, mert a telelőre kötött
hajó első hasát is kitámasztották egy sarpánttal, nemcsak a hát-
sót, mint rendes kikötéskor /a járgányra csavart keresztkötéllal
a hajót közelebb vontatták a parthoz, a kikötés többi köteleit is
rövidebbre vették s a sarpántokat újra kitették.

Ha valahol kifagyott a hajó, ezt a szüntelen gondozást a
hajó őre látta el. Ha itthon telelt, akkor a szegényebb gazda ma-
ga, vagy a család valamelyik tagja. Ha jobbmódu volt a hajótulaj-
donos, a kranomajszterre bizta a dolgot. A több hajóval rendelke-
ző vállalkozók, akikről másutt már szóltam, a kormányosukkal vagy
kormányosaikkal gondoztatták telelő hajóikat. Egy ember gyakran
több telelő hajó gondozását is vállalta.

Amint e fejezet elején említettem, Szolnokon a fahajóknak
nem volt biztos téli kikötőjük. Egyetlen hajósgazda sem tudhatta
soha, hogy egy - egy keményebb tél után vajjon ép bőrrel usza-é
meg hajója a zajlást. Ki voltak szolgáltatva a Tisza szeszélyének.
Gyakran beszélgettünk erről a hajósgazdákkal, akik - hogy miért,
miért nem, nem tudom - abban bizakodtak, hogy "maj lesz mán kikö-
tő, mer a hivatal csinátat". Ezen a "hivatal"-on a Folyammérnök-

Cs.B.

séget értették. De bizony nem lett a kikötőből soha semmi. Egyszer ugyan lett volna reá alkalom, de - úgy látszik - vagy a pénz hiányzott hozzá, vagy az illetékesek nem törődtek vele.

A mult század ötvenes éveiben készítették el az u.n. szolnoki ásást, azt az átvágást, mely az Alcsi-sziget körüli 15 km-es kanyart vagy kengyelt a Tiszáról levágta, talán másfél kilométernyire a Tiszahidon fölül. Az új meder azonban akkor nem sikerült, a Tisza sehogysem akart rajta átfolyni, ragaszkodott továbbra is a régi medréhez. Abban bíztak, hogy apránként majd csak meggondolja magát, s a régi medrét otthagyja a rövidebb utjáért. Mivel nem tette meg, s hozzá kellett látni a műút megépítéséhez is, 1890 táján újra hozzáfogtak e mederrész végleges rendezéséhez. Hogy a Tiszát az új medrébe kényszerítsék, a régit el kellett zárni, s ennél a műveletnél két fahajónak kellett hősi halált halnia. A medrét t. i. úgy zárták el, hogy két nagy, kővel egészen megterhelt fahajót állítottak egymáshoz véggel s keresztben a régi meder azon részébe, ahol ma a gát megy, aztán elsüllyesztették őket. Ez a radikális módszer, meg az új meder kibővítése végkép kikapcsolta a régi ágot, de különösen az, hogy megépítették a Szajolon áthaladó s a levágott Tisza-kanyar két szarát átmetsző szolnok-debreceni műutat. Ezen a

hatalmas gáton halad Szajolig ez a műút, mely többek között az Alcsi-szigetet is ármentessé teszi. A levágott két szár közül a városhoz közelebbit, mely kb. 600 m hosszú volt, eltüntették. A helyére egy földalatti betonesatornát építettek, melynek tiszai torkolata előtt egy kis zsilip van, s valamikor egy jól kiképzett s betonlapokkal fedett tágas torkolatban végződött. Ezt a torkolatot a Tisza néhány év múltán felforgatta, a betonlapokat leszaggatta s árvizeivel úgy berakja, hogy évenként újra meg újra ki kell ásni. Ez a betonesatorna ugyanis a másik végén az alsó-szigeti holtágba torkollik egy erősen kiépített nagy zsilipfejjel. Ezen a zsilipfejen át a haltenyésztésre használt Holt-Tisza kapja a Tiszától a vizet, vagy adja le a maga fölöslegét a Tiszának. A másik szár, a Mirhó, kb. másfél kilométerrel feljebb torkolalt a Tiszába, s a hossza a mai folyammeder s a gát, illetve a műút között kb. 800 m volt. Mikor az ásás annak idején elkészült s a Tisza az ujonnan ásott nem egészen két kilométeres átvágáson át vette az útját, a Mirhó-ág vize természetesen kikapcsolódott a Tisza folyásából, vize mozdulatlaná lett s így kiválóan alkalmas téli kikötővé lehetett volna.

A fahajók gazdái ezt nagyon jól tudták s ki is használták. Mint az öregek mesélték, a hajók igyekeztek is még kifagyás előtt hazajönni, hogy abba a biztos révbe köthessék be hajóikat telelőre. Gondtalanul telelhetett így mind a gazda, mind a hajó, nem fenyegette itt őket a téli rém, a jégzajlás, mert a holtágakon ilyesmi nincsen. A boldogság azonban nem tartott sokáig. A Mirhóból sohasem lett téli kikötő, mert a Tisza áradásai rövid pár év alatt úgy berakták, bedöngették s feltöltötték a Mirhó tiszai torkolatát, hogy az árvizek lefutása után se bemenni a Mirhóra, se pedig belőle kijönni nem lehetett többé. Fel is hagytak véle, mert azt kockáztatták, hogy az őszi áradással esetleg még bemennek, s tavaszra majd nem tudnak kijönni s örökre ottvész a hajó.

Mikor 1920-ban először jártam arra, tehát negyven évvel az új mederrész megnyitása után, a Mirhó torkolata már annyira eliszaposodott, hogy csak afféle f o k, kicsi araszos vízfolyás lett belőle, mely a régi mederből az árvizekkor összegyűlt fölös vizet csorgatta belé a Tiszába. Az egész torkolatot benőtte a sűrű fűz meg nyárfa, bozót, a suha s olyan keskeny kis szakadék lett belőle, hogy gyerek átléphette.

Egyszóval hát, innen egy-kettőre kiszorultak a téli menedéket

kereső fahajók s újra visszakerültek az eleven Tiszára. Ha hazajöttek, a város felőli parton teleltettek. Régebben közvetlenül a vízművek alatt is teleltek hajók, míg a telelő helyet védő sarkát a partnak le nem szaggatta a Tisza; sőt a víz alatt, a Zagyva-torok felett. Legutóbb már csak a Barátok kertje s a homokrakodók alatt kötöttek telelőre, ahol a superplacc is szokott lenni, vagy a másik oldalon, az egykori, ma már kipusztult Móric-liget alatt, a hidtól nem messze. Az innenső, városi oldalon fizetni kellett télire is a cövekpénzt, a két háboru között pl. havonta kb. 5 P-t. Ez ugyan nem volt nagy összeg akkor sem, de minek fizették volna, mikor másutt ingyen kikötőt kaptak s ráadásul még jobbat. Egyszerűen átmentek a tulsó partra a Móric-liget alá, ahol a Folyammérnökség telepe van manapság is.

Ez a kikötő jobb volt több okból is, mint az innenső parti. Először is azért, mert közel volt a hidhoz, kb. 200 m-rel alatta s így a hid két lába nemcsak lefékezte a zajló jégtáblák futását, hanem többdarabra is törte őket. Már pedig a kisebb jégtábla nem veszélyeztette annyira a kikötött hajót, mint a nagy. A harmadik s legnagyobb előnye pedig ennek a kikötőnek az volt, hogy a fahajók mögéje bujhattak a Folyammérnökség mindig ott telelő sleppjeinek, tanyahajóinak s kikötőhidjainak, melyek elsőnek fogták fel s térítették el a meder felé az ostromló jégtáblák rohamát és lökéseit. Érdekes látvány volt az egymás mögött kikötött fahajók sora. A sorrend persze nem volt megszabva. Ki-ki ott kötött ki, ahol akart, vagy ahol hely jutott neki, de mégis úgy intézték, hogy a Gyengéék kicsi, hétvagonos hajója maradt faroknak, meglapulva a négy-öttször akkora másik fahajó mögött, mint megrettent gyerek az anyja mellett. Legelsőnek a mérnökség sleppjei után a legnagyobb, a Balta Gyura 35 vagonos "Laci"-ja düllesztette a mellét bőgőjével büszkélkedve, mely még tetejes hajó korából maradt örökség volt rajta. Utána a többi.

Tavasza felé, mikor a lágyabb idők már a közeli zajlást hirdették, kettőzött gonddal végezték a jegelést, hogy a hajó mellétti hosszú léket állandóan szabadon tartsák, ha esetleg az éjjeli fagytól újra beállott volna. Mentől szélesebb csatornát vágtak a víz felől a hajó hosszában, annál több remény lehetett arra, hogy a zajlás kártevés nélkül vonul el mellette. Hogy ezt a léket bővítsék, illetve szélesítsék, és a már rothadó jeget a lék széle mentén megtörjék, gyengítsék s ezáltal a hajót még jobban biztosítsák,

vizre engedték a csónakot. A csónak legvégére ültek mindnyájan, hogy jól felszaladhassanak a jégre. Ekkor a csónak közepére és elejére mentek s ott szétvetett lábakkal jobbra-balra ingatták, l u l a j o z t á k a csónakot, mely aztán mindig letört egy-egy darabot a jégből. A hátul ülő tovább hajtotta a csónakot olyan tempóban, ahogy tört előttük a jég. Ezt nevezték lulajozásnak.

Megesett azonban, hogy minden elővigyázat és erőfeszítés hiábavaló volt. Hasztalan kettőzték meg a köteleket s vetettek ki ujakat, hiába hadakoztak a csáklyákkal, hogy távoltartsák a rohamozó jégtáblákat, a zajlás elszaggatta a köteleket, kitépte, sőt néha eltörte a földbe ágyazott macskát s magával sodorta a hajót. Mikor 1920 koratavaszán Szolnokra kerültem, a legelső találkozásom a tiszai fahajóval épp egy ilyen jelenet volt. A Molnárék "Mariska" nevű, akkor még tetejes hajója megindult zajlás elől éppen a Zagyva torkolatába készült volna bemenedülni, mely a Zagyva hidján alól már jégtől mentes volt, de nem volt rá ideje. A zajló jég magával ragadta a rajta lévő 3-4 emberrel együtt s valami csodával határos módon nem csapta a Tisza-híd kő lábához, hanem tovább rohant vele. Előtte és utána a partokról elszaggatott tutajok roncsait, illetve elszabadult 18-20 méteres fenyőszálat forgatta, állította fel s zuhantatta le a jeges ár, mintha játszani lett volna kedve. Szerencsére a mai nagy elevátor tájékán partnak járó sodor közel vitte a parthoz a hajót, s a bajban levőket a parton követő hajósok, emberek elkapták a hajóról kidobott kötelet, s nagy nehezen lefogták a hajót, mielőtt még baja eshetett volna.

1922-ben meg a Balta Gyura "Laci" nevű, akkor még szintén tetejes hajóját nyomta be a jég a Vár alatt, a Millér-köz végében, ahol akkor laktam. A hajó ott került javítás alá s bizony, jól bennjártunk a nyárban, mire utjára indulhatott. Sokkal rosszabbul jártak azok a hajók, közöttük számos buzás hajó, melyek teherrel, buzával telten estek a zajlás áldozatává, kerültek a Tisza fenekére, s mire a tavaszi ár elvonultával hozzájuthattak volna, hogy kiemeljék, már nem lehetett. Nagyrészüik ma is ott van eltemetve, s majd századok múlva talán, mikor már régen odébb vándorolt a Tisza, kiássák őket, mint a rabló normanok hajóit.

Mikor legvastagabb jégpáncél bilincsében raboskodott az öreg Tisza, akkor sem lehetett benne bizni. Mintha csak télen-nyáron mindig azon törte volna a fejét, hogy lehetne borsot törni a gyanutlan hajósok orra alá. Az a meglepetés is érthető pl. a kife-

gyott hajó gondozóit, hogy mikor egy hosszabb nyugalmi idő után hirtelen apadni kezdő vizen beljebb akartak támasztani, a hajó nem mozdult, hiába feküdtek neki a támasztó csákllyákkal, ahányan csak voltak. Persze, hogy nem mozdult, mert most azt a figurát találta ki a Tisza, hogy hiába volt elég víz a hajó alatt, mégis odafa - gyasztotta a fenekéhez. Hogy történhetett ez?

A jégpáncél alatt folyó víz hőmérséklete mindig felette van a fagyáspontnak, tehát a már eléggé megvastagodott jég alsó lapja, mely a nálánál melegebb vízzel érintkezik, elkásásodik. Ezt az elkásásodott részt a folyóvíz árama leválasztja s a jég alatt magával sodorja. A jég alatti kásás jég vonulását nevezték f e n é k z a j - n a k, azaz fenékszajlásnak, az áramló jégkása neve pedig s z o t y é v. h ó s z i p o l y.

Mikor aztán kemény telek idején 20-30 fokkal süllyedt a higany a fagyáspont alá, a hajófenék, pláne a pusztá hajóé, annyira lehült, hogy az alatta vonuló hószipoly a fenekéhez fagyott, s mikor a ráfagyott réteg is ~~átvette a hajófenék~~ alacsony hőmérsékletét, újabb réteg fagyott rá és így tovább. Ha most már a hajó sekély vizen állott, vagyis a vízfenék és a hajófenék között csak 3-4 arasz volt a távolság, a hajófenék alá odafagyott hószipoly azt a fenék alatti részt egészen berakta, vagyis a hajót a folyó fenekéhez kötötte. Ilyenkor állottak szemben a hajósok azzal a nem könnyű feladattal, hogy a hajót a fenekére fagyott óriási súlyú hószipolyréteggel együtt beljebb támasszák. Komplikálta a bajt néha az is, hogyha egy kicsit későn vették észre a veszedelmet, és nagyon leszaladt már a víz: a hajó ráült a hószipolyrétegre és belényomta a folyó iszapjába. Az ilyen eset aztán reménytelen volt.

Ha tehát a rendes módszerekkel már nem boldogultak, vagyis a támasztó-csákllyákkal meg a sárpánokkal nem bírták elmozdítani a hajót, akkor egy körülményesebb eljáráshoz folyamodtak. Szemben a hajó első és hátsó hasával, a hajótól egy hajításnyira, a Tisza jegén egy-egy kis léket vágtak. Ezután előszedtek egy igen erős dorongot, mely legalább kétszer olyan hosszú volt, mint a lék oldala s a dorong közepére ráhurkolták egy nagyon vastag, erős drótkötél végét, majd a dorongot a léken át a jég alá dugták, úgy hogy a két vége a lék szélén fennakadjon. A kötél másik végét benn a hajón a járgányra szedték s a járgányt a hajtószárakkal forgatni kezdték. Ha nem voltak elegendő számban ahhoz, hogy mindkét járgányt egyszerre forgassák, akkor csak a hajó egyik végére fogtak rá s azt próbálták

egyesült erővel elmozdítani. Hiszen ha az egyik vége elmozdult, akkor már nyert ügyük volt.

Megesett azonban, hogy ez a módszer is eredménytelen maradt. Egy nagy hajóról mesélték, hogy kiszaladt alóla a víz s a fenékhez fagyott hószipoly annyira belényomódott az iszapba, hogy semmiféle emberi erővel nem tudták megmozgatni, s a hajó ott maradt késő tavaszig, míg ki nem olvadt alóla a jég, s a tavaszi ár föl nem emelte.

A hószipoly szerepe azonban ezzel még nem ért véget, tudott az más is, meggyült vele a hajósok baja másképpen is. Kemény hidegben reggelre berakta a hajó körül vágott csatornát s olyan vastag réteggé fagyott össze benne, hogy megbirta az embert. A jég alatt vonuló hószipoly fajsulya ugyanis kisebb, mint a vizé, tehát a csatorna alatt elvonuló fenéksaj szotyéja mind a csatorna vizének felszínére emelkedett s ott összefagyott. Az emberek láthattak újra a csatorna kitisztításához.

Batkowski Jenő

Cs. B.

Vegyészeti kutatások a régészetben

A természettudomány legtöbb ágazata, különösen a fizika, az utóbbi 100 évben óriásit fejlődött. Ez nemcsak technikánk és világképünk alapos megváltozására vezetett, hanem a társadalomtudományok fejlődésére is meghatározólag hatott. Ugy is mondhatnánk, hogy a társadalomtudományok egyre exaktabb tudományokká válnak. A folyamat részben attól is függ, hogy a természettudományok módszereit és eredményeit milyen széles körben és milyen mértékben használják fel. Pl. a régészet, mint a társadalomtörténeti tudományok egyik önálló ága, milyen mértékben tudja kiegészíteni a művészettörténettől réggen átvett esztétikai, nem egyszer szubjektív szempontjait a geológia, vegyészet, fizika, embertan, állattan, stb. eredményeivel. Bár a régészet előtt nagy lehetőségek állnak, alig indultunk el ezen az úton. Az alábbi tanulmány első hazai kísérletnek tekinthető, mely vegyi elemzések szélesebb körben való alkalmazásával, de a régészet eredményeit állandóan szem előtt tartva, természettudományi módszerekre támaszkodva, hazánk, és ezen belül megyénk őstörténetének mélyebb megismerése céljából íródott.

/Szerk./

Az emberiség történetében a réznek és a bronznak felhasználása átmenetet jelent a kőkor és a vaskor között. Nem minden ok nélkül érdekel tehát bennünket az emberiség, azon belül pedig hazánk -nak e nagy kulturtörténeti jelensége. Közismert tény, hogy a tiszamenti árvízmentes magaslatokra szívesen települt a bronzkor embere is. Különösen a tószegi Laposhalom területén a múlt század vége óta folytatott ásatások gazdag anyaga nyújtott fontos támpontokat a bronzkor megismeréséhez.

Az, hogy hazánkban a bronzkori kulturák kialakulásánál idegenből jött népek lényeges szerepet játszottak, nem vitatott, de a vándorlás irányát csak az eddigi tipológiai összehasonlítások és az új metallurgiai vizsgálatok alapján szerzett tapasztalatokkal együtt határozhatjuk meg.

E kornak magas fémtechnológiai ismerete természetesen fokozatokon ment keresztül, és ennek megismeréséhez is felhasználjuk

ujabban a metallurgiai /fémkohászati/ vizsgálatokat.

A bronzkor elején feldolgozott réz hazánkban is színrez volt, amely a Mátrában lévő rézbányánkban Recsken ma is található. De vajjon a bronzkorban sem volt-e több rézbányánk? Például Velemben /Vas m./ hazánk egyik legnagyobb öntőtelepén minden bizonnyal kellett rezet, vagy réztartalmu ércet találni. E feltevés helyességét későbbi kőzettani vizsgálatok fogják eldönteni. A termésrez feldolgozása kezdetben kalapácsolással, kovácsolással történt. Későbbi fokozatot jelentett a termésrez lágyítása. Nem tudunk azonban semmit, ami az olvasztás fokozatos kifejlődéséhez és ezen keresztül a formák kialakulásához vezetett.

A fejlődés újabb állomása volt az ércolvasztás, kohósítás. Legelőször az oxidos rézércből száraz tüzi eljárással olvasztották a fémet, Oxidos rézérc előfordul hazánkban ~~pl. Nagybányán és Erdélyben~~ /kalkopirit/, Recsken /fakóérc/. Mindkét fajta rézércben megvannak az egyéb fémösszetételek is, amelyek a bronzkor tárgyaiban megtalálhatók.

A kémiai vizsgálatok alapján a hazai bronzkor leleteit az alábbi táblázat szerinti csoportba sorolhatjuk:

	Réz	Ón	Ólom	Ezüst	Nikkel	Arzén	Antimon	Bizmut	Vas
I.	99.90	-	-	0.50	-	-	-	-	-
II.	98.00	-	-	0.60	nyom	0,20	0,30	0,50	-
III.	96.00	nyom	nyom	nyom	nyom	3.30	nyom	nyom	-
IV.	89.00	nyom	nyom	1.30	nyom	2.90	6.00	0.30	-
V.	85.00	14.00	-	0.30	0.75	0.60	0.60	nyom	nyom
VI.	80.00	20.00	-	-	-	-	-	-	-

A táblázat összeállításához az analízis, ket legnagyobb részét külföldi irodalomból vettem, mert hazai adat még nagyon kevés áll rendelkezésemre. Az adatok közül csak azokat használtam fel, amelyeknél a lelőhely pontosan ismeretes. Teljesen helytelen ugyanis, ha például a debreceni Déri Múzeum ismeretlen lelőhelyű tárgyait is a hazai bronzleletek közé sorolnánk, amikor tudjuk, hogy legnagyobb részük külföldről származik. A táblázatban felsorolt csoportbeosztást, függetlenül a bronzkor egyes korszakaitól, a kémiai analízis alapján kimutatott ötvözetek szerint állítottam össze. A ha-

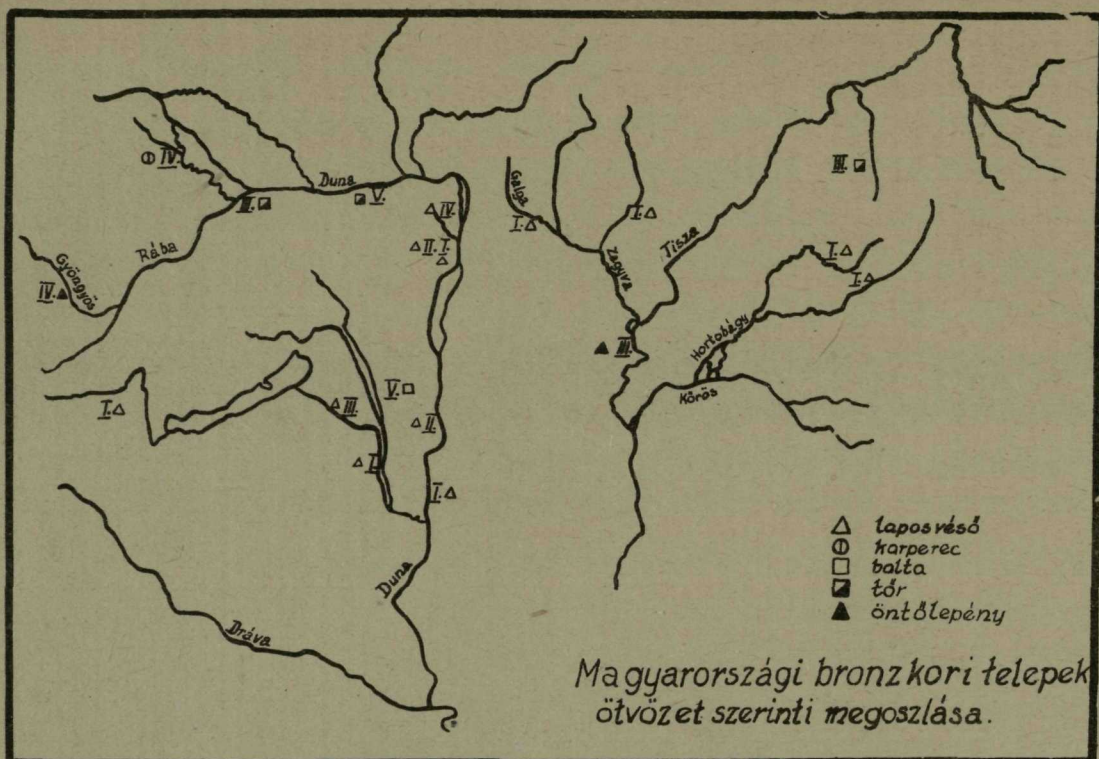
zai vizsgálatoknál vagy olyan törmelékdarabot használtam, amelynek tárgya felismerhető volt, vagy a meglévő leletekből vettem töretet. Mivel a vizsgálandó tárgyakat sokszor nagyon vastag oxidréteg borítja, a mintának legalább 1-1.5 dkg súlynak kellett lennie.

A táblázatban felsorolt csoportok az eddigi vizsgálatok alapján igazolni látszanak a rézkor, bronzkor és a kora-vaskor kronológiai beosztását. /Megjegyzendő, hogy a vaskor elején a fémtárgyak nagyrésze még bronzból készült./

Az első csoportba tartoznak a 99.90 % rézet tartalmazó tárgyak, amelyekben ezüst elhanyagolható %-ban van. A rézkorra jellemző laposvésők kivétel nélkül ebbe a csoportba sorolhatók. Előfordulnak, mint az alábbiakban látjuk, kevés számmal a többi csoportba tartozó rézkori formájú laposvésők is, de arról nincs adatom, hogy ezek kovácsolás, vagy öntés útján készültek-e. Így feltételezhető, hogy használhatósága miatt a bronzkor embere is készítette és használta ezeket. A pontos véleményalkotáshoz ismerni kellene a vele együtt előkerült többi leleteket is. Eddig laposvésőre vonatkozó adatot Hajduszoboszlóról, Konyárról, Kápolnáról, Aszódról, Fajszról, Simontornyáról, Óbudáról és Zalaegerszegről sikerült szerezni.

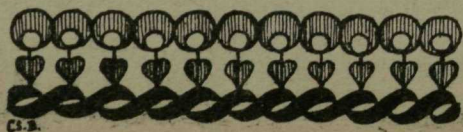
A második csoportba az ezüsttel és bizmutteral gyengén ötvözött tárgyak tartoznak. Ez az ötvözetcsoport hazánkban nagyon ritkán fordul elő. Az ezüst a 0.6 %-ot nem haladja meg. A többi ötvöző anyagok közül bizmut legfeljebb 0.5 %-ban, míg arzén és antimon 0.2-0.3 %-ban, nikkel pedig csak nyomokban található. Ebből a csoportból csak két darab laposvésőnek vizsgálati eredménye ismeretes: az egyik Duna-földváról, a másik Óbudáról. Ebből a két adatból még csak következtetést sem vonhatunk le arra, vajjon a Duna vonalán Ausztria, vagy Jugoszlávia területéről kerültek-e hazánkba.

A harmadik csoportba tartoznak a réznek arzénnal való ötvözetéből készült tárgyak. Arzénen kívül a többi fémek csak nyomokban találhatóak bennük. Előfordul egy laposvéső Alsóhidvégről és két darab tör Gyórból és Hajdunánásról. Míg a laposvéső arzéntartalma 1 %, addig a töröké 3-3.3 %. Az e csoportba tartozó tárgyak a szomszédos országok közül Közép-Németország és Ausztria területén a Duna mellett, míg Jugoszláviában a Dráva mentén találhatóak. Inkább a délről jövő behozatal mellett szól az, hogy a Tószegen és Rákóczipfalván talált öntörögök is ebbe a csoportba tartoznak. Hajdunánást is ebbe a vonalba számítva, tiszai szállításra következtethetünk. Hogy a népek vándorlása valóban mely irányból hozta hazánkba ezt az anyagot, az még

ismeretlen, nem bizonyítható.

A negyedik csoportba a réz, antimon, arzén és ezüst ötvözött tárgyak tartoznak. 89-95 % rézen kívül 1-6 % antimont, 1.5-2.9% arzént, 0.1-0.3 % bizmutot és 1.1-1.3 % ezüstöt tartalmaznak. Nyomokban található még ón, ólom és nikkel. Nagyon ritkán vas is fordul elő az ötvözetben. Hazánkra nézve ez a legjellemzőbb ötvözetcsoporthoz tartozik, mert ónon kívül, mely a réz szokásos ötvözőanyaga, ilyen magas százalékban egyetlen fém sem fordul elő. Ezen felül pedig, egyik legnagyobb településünknek, a Szombathely melletti Velemnek nyersbronzja. Mint érdekességet kell megemlítenem, hogy míg a Németországban és Ausztriában található antimontartalmú ötvözetek minden egyes esetben tartalmaznak ónt is, addig a velemi telepen talált öntőlepenyékben csak elenyésző százalékban van ón és ólom. Így feltételezhető, hogy egy egészen sajátos hazai ötvözet állunk szembe. Ez enged következtetni arra is, hogy Velemben antimontartalmú rézércet bányásztak. Hogy azonban az ón nem volt ismeretlen ezen a vidéken sem, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy találtak tiszta ónból készült bronzkori eszközöket is.

A Magyaróvárótt talált karperec 1.5 % antimont, 2.2 % arzént és 1.2 % ezüstöt tartalmaz. Az antimonnak kis mennyiségben való előfordulása többszöri átolvasztás eredménye is lehet. Ón és ólom ebben sem fordul elő, ami a rézötvözetet előnyösen befolyásolja. Feltehető, hogy ez a tárgy a Gyöngyös, ~~Rába és~~ Duna vonalán került későbbi lelőhelyére.

Az ötödik csoportba a réz-és óntartalmu ötvözetek tartoznak. ~~Ónon~~ kívül a többi fémek csak kis százalékban fordulnak elő: réz 85-90 %, antimon 0.1-0.6 %, ón 10-14 %, ezüst 0.1-0.3 %, nikkel 0.75 %, arzén 0.3-0.6 %. A bizmut és vas csak nyomokban található. Ismeretes Nyergesujfaluból egy tör és Sárbogádról egy peremes balta.

Természetesen az eddig elmondottakból is látható, hogy az analízisekkel elérendő végcélunktól még messze vagyunk, és a közölt adatok csak magának a rendszernek kialakításához voltak jók. Még számtalan vizsgálat szükséges mind hazai, mind a környező országok bronzkori leleteiről, hogy az ötvözetcsoportokat végleges formába önthessük.

Nem elégségesek magukra a tárgyakra vonatkozó kémiai analízisek eredményei, hanem külön kell vizsgálnunk az öntörögök, lepények és cseppek összetételét, a többszöri átolvasztáskor bekövetkező anyagkiégések miatt. Ezt persze össze kell hasonlítani a hazai érclelőhelyek anyagával. Mindezek mellett külön csoportban kell vizsgálnunk a bronzkor ércolvasztásának technológiáját is. Nem közömbös az, hogy a tiszta réz olvadáspontja 1084°C , míg például a 14 % óntartalmu ötvözeté 830°C . Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy ilyen magas hőfok előállításához megfelelő mennyiségű levegőre is szükség van, a bronzkor emberének pedig még csak lábballal hajtott tabori kohó sem állott rendelkezésére. Végül össze kell hasonlítanunk az egyes ötvözetek olvadáshőjét az agyagból készült öntőüst, öntőformák és öntőkanalak zsugorodási hőjével is.

Szegedy Emil

Felhasznált irodalom:

- Gillemot-Kerpely: Vas és fémipari anyagismeret.
Gillemot: Fémtechnológia.
Hillebrand-Bella: Az őskor embere és kulturája.
Neuberger: Die Technik des Altertums.
Otto Witter: Handbuch der ältesten vorgeschichtlichen Metallurgie in Mitteleuropa.
Pulszky Ferenc: Magyarország archeológiája.
Sőregi István: Vezető a debreceni Déli Múzeumban
Verő József: Általános metallográfia.
Wosinszky: Tolna vármegye története.

Tanyai gyermekeink és a könyv

" A könyv talán a legbonyolultabb és legnagyobb csoda az összes csodák közül, melyeket az emberiség a boldog és hatalmas jövő felé vezető úton létrehozott." Gorkijnak ezen szavai gyakran jutottak eszünkbe, mikor a KÖNYV útját követtük a jássági tanyák között.

" A könyv a tudás kimeríthetetlen forrása, a kultúra hordozója, a nevelés nagyszerű eszköze " ... ezek már köztudomású megállapítások, éppen ezért örvendetes, hogy évről-évre emelkedő számokat olvashatunk a könyvpiacra kerülő és ott gyorsan gazdára találó könyvekről, a nyilvános könyvtárak emelkedő forgalmáról. E számok szerint évről-évre hatalmasan növekedik a könyv barátainak száma különösen a városokban. De immár dolgozó parasztságunk körében is. Es utóbbi megállapítás azonban inkább áll a falvakra, mint az utatalan utak sarában elvesző messzi tanyák népére. A fejlődés azonban itt sem állhat meg, s útja elsősorban gyermekeinken keresztül vezet. Ezért tartjuk egyik legfontosabb feladatunknak, hogy gyermekeinket olvasásra, a könyv szeretetére neveljük.

Hogyan állunk ezzel a tanyák világában?

Jászberény városnak és a jászberényi járásnak tanyai iskoláiban mértük fel az olvasómozgalom helyzetét.

Az olvasómozgalom kifejlődésének két elengedhetetlen előfeltétele van. Az egyik; az olvasó tudjon úgy olvasni, hogy az olvasás technikája ne okozzon nehézséget, ne zavarja a könyv élvezését. A másik: álljanak megfelelő könyvek az olvasó rendelkezésére. Tulajdonképpen csak e két feltétel biztosítása után lehetne be-

szélni arról a tervszerű munkáról, melynek arra kell irányulnia, hogy a megfelelő érdeklődést felébressze, táplálja, helyesen irányítsa. De e tervszerű munka mégis - mint a későbbiekben még szó lesz róla - bizonyos mértékig megelőzhető, illetve párhuzamosan haladhat a két fenti előfeltétel biztosításával.

De vegyük ezeket sorra, s nézzük először; hogyan áll a tanyai gyermekek olvasási készsége.

Kifejezően, a szöveg értelmét, sorokközti gondolatait, érzelmeit is visszaadva olvas általában a felsőtagozatos, vagyis 10-14 éves gyermekek 10-20 %-a, néhány kevészsámu helyen esetleg 30-40 %-a. Ezzel szemben gyengén, akadozva olvas általában 20-30 %, de igen gyakran - s főleg új, ismeretlen szöveg olvastatásánál - a gyermekek 30-40 %-át is idesorolhatjuk. A többi közepes olvasási készséggel rendelkezik.

Az olvasási készségnek e megdöbbentő hiánya magyarázza igen sokszor azt a másik, még megdöbbentőbb megállapítást, hogy a tanyai felsőtagozatos gyermekeknek mindössze 10-20 %-a olvas iskolán kívül is rendszeresen, ideszámítva még azokat is, akik havonta legalább egy könyvet elolvasnak. Tulnyomó többségük azonban még e mérték alkalmazásával sem tartozik a könyvolvasók táborába.

Ennek gyökere igen jelentős részben a szülők közönyében, a gyermekek iskolán kívüli idejének gazdasági munkákra való lekötésében keresendő. Nem egy nevelő panaszolja, hogy a gyermek még haza sem mehet az iskolából, mert szülője már utközben várja, kezében a legeltetésre váró jószág kötelével. A téli sötétségben pedig takarékoskodnak a petróleummal, s nem is látják értelmét az olvasásnak. A másik és döntő ok azonban mégiscsak az, hogy az olvasási készség hiánya miatt maga a gyermek sem tudja élvezni az olvasást. Nem véletlen, hogy a jól olvasók és az iskolán kívül is rendszeresen olvasók száma a legtöbb iskolában megegyezik.

De fordítva is áll: ahol eme objektív és szubjektív nehézségek ellenére sikerül az olvasási kedvet felébreszteni, ott félre nem ismerhetően javult az olvasási készség is. A kormosparti iskola nevelője már III-os korukban megkezdte tanítványainak a könyvhöz való szoktatását. Most ezek a gyerekek V. osztályba járnak, de lényegesen jobban olvasnak, mint felsőbb osztályokba járó társaik.

Más nevelők hasonló kezdeményezései és eredményei igazolják: nem szabad egyszerűen napirendre térni a tanyai gyermekeknek a könyv iránt érzett közönye felett azzal a megállapítással: " Oly

gyengén olvasnak, hogy még a napi lecke elolvasása is gond nekik!" Éppen ezért nem nyugodhatunk bele az olvasás iránti közönybe, sőt majdnem ellenszenvbe, merthiszzen ez igen jelentős mértékben gátolja az iskolai tanulást is. Ha fenn is áll az olvasási készség nagymértvű hiánya, az olvasási kedv ébresztgetésével is kell küzdenünk ellene. Így jár el a már említett kormosparti iskola nevelője mellett a csikosi, hajtai, tőtevényi, vasuttanyai és még egynéhány iskola nevelője. Elbeszélgetnek az olvasásra ajánlott könyvekről, bemutatnak egy-egy részletet, s végül is tanítványaik versenyeznek az így előkészített könyvekért, sőt rajtuk keresztül - mint éppen a kormosparti iskola nevelője is beszámol róla - a szülők érdeklődése is felébredt a könyv iránt.

De áll-e az iskolák rendelkezésére megfelelő könyv elegendő számban?

Összegyűjtött feljegyzéseink szerint minden iskola keretében van legalább egy u.n. ifjusági könyvtár. Ez a "könyvtár" azonban a legtöbb iskolában 30-40 könyvből áll, s ha ez a szám néhány iskolánál, mint pl. Tőtevényen, Kapitányréten esetleg a százat is meghaladja, nincs okunk sietve azt hinni, hogy a könyv megszerettetésének másik feltétele - a megfelelő könyv- biztosítva van. Ezeknek a "könyvtárak"-nak könyvei ritka esetben felelnek meg 50-60 %-ban a tanulók érdeklődésének, de leggyakrabban csak 10-20 olyan könyv akad, mely alkalmas a tanulók olvasási kedvének felébresztéséhez. Tulnyomó részük tudományos, ismeretterjesztő könyv s a szépirodalmi művek is inkább felnőttek számára valók. Ez az általános megállapítás vonatkozik a járási könyvtár kihelyezett fiókkönyvtáraitra is.

Nézzük most már, hogy mit olvasnak, vagy mit olvasnának szívesen a tanyai gyermekek!

Legszívesebben a népmeséket olvassák, magyarul és idegént egyaránt. Szeretik Benedek Elek meséit is. A szépirodalmi művek közül Petőfi, Jókai, Gárdonyi, Mikszáth, Móricz és Verne Gyula könyveit keresik legjobban. Ezek közül néhány legszívesebben olvasott munka: Petőfi János Vitéze, Jókaitól A kőszívű ember fiai, Fekete gyémántok, Gárdonyitól Az egri csillagok, Mikszáth elbeszélései, Szent Péter esernyője, Móricz elbeszélései és a Légy jó mindhalálig ... Nem szeretik általában a hosszú könyveket, és egybehangzó a tanyai nevelők megállapítása, hogy a mesét, rövidebb történeteket, rövidebb regényeket olvassák szívesebben.

Sőt nem egy helyen áll a négyosztályos iskola nevelőjének megállapítása: "A többségnek érdeklődése a képeknél és a mesekönyvnel tovább nem terjed." Ebből maguk a nevelők is a gyermekek olvasottságának, érdeklődésének elmaradottságát látják, de mint adottságot kénytelenek figyelembe venni, ezért minél több mesekönyv, minél több magyar tárgyú, rövidebb elbeszéléseket tartalmazó könyv kiadását sürgetik, s hogy ezek legyenek minél több képpel illusztrálva. Ilyen könyv alig van a tanyai iskolákban, vagy a szükségletnél lényegesen kevesebb.

Ezek után megvizsgáltuk, kapnak-e segítséget tanyai nevelőink az olvasás megszerettetése terén végzett munkájukhoz.

A jászberényi járási könyvtár több helyen fiókkönyvtárat helyezett el, másutt pedig lehetőséget nyújtott, hogy a nevelő kihordja a szükséges könyveket tanítványai számára. De a fiókkönyvtárak könyvei lassan cserélődnek, a könyvek kihordoztatása pedig nehézkes.

Az Oktatásügyi Minisztérium időnként meghatározott összeget boosátott az iskolák rendelkezésére. Ezek felhasználásának helye és ideje azonban rendszerint annyira kötött volt, hogy a nevelők kénytelenek voltak a pénzt a számukra kijelölt könyvesboltban épen rendelkezésre álló, de tanítványaikat gyakran nem érdeklő könyvekre költeni.

Itt áll tehát a probléma: a tanyai serdülők túlnyomó többsége nem tud és nem szeret olvasni, idegen vagy ellenszenves előtte a könyv. Kevés a valószínűsége annak, hogy aki serdülő és ifjúkorában nem szereti a könyvet, szeretni fogja felnőtt korában. Nem mehetünk tehát el közönyösen e kérdés mellett, mert amit a jász "vizcsepp" mutat, abban benne lehet a tanyavilág tengere.

Mi tehát a teendők?

1. A munka oroszánrésze változatlanul nevelőink vállára nehezedik. Nekik kell továbbra is minden eszközt felhasználniok arra, hogy a tanulók olvasási készségét emeljék, olvasási kedvét ébresszék. Használják fel azt a bevált módszert, hogy egy-egy részlet bemutatásával és az érdeklődéskeltés egyéb eszközeivel is ébresszék fel tanítványaik kíváncsiságát a könyv tartalma iránt. De tanítsák meg őket arra is, hogy ne csak pusztán szórakozásból olvassanak, hanem olvasmányaikról készítsenek feljegyzéseket /olvasási napló/, és azokat időnként vitassák meg /könyvviták, ankétok/.

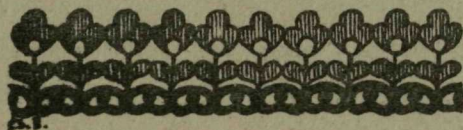
2. Könyvkiadóink gondoskodjanak arról, hogy minél több mesés könyv, illusztrált elbeszélésgyűjtemény, rövidebb regény és első -

sorban magyar ifjusági irodalmi mű készüljön, a kereskedelmi szerveink ezeket elsősorban tanyai iskoláink könyvtáraiba juttassák el.

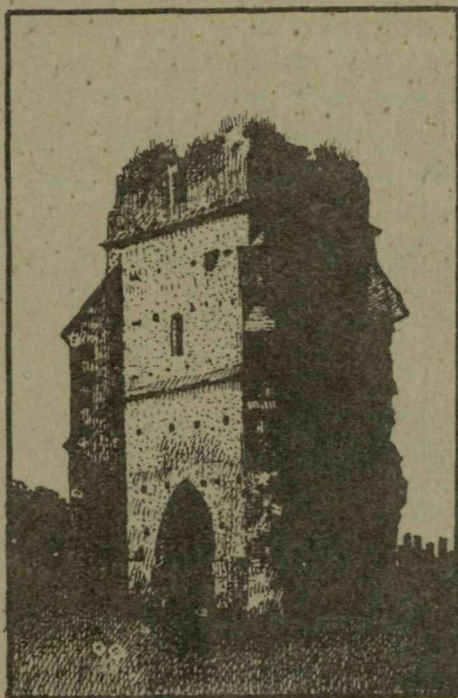
3. Az oktatásügy illetékes szervei minél szabadabb kezet biztosítsanak a nevelők számára költségvetési kereteik felhasználásában, hogy azokat a műveket szereshessék be, melyek a tanulók adottságainak, fejlettségének legjobban megfelelnek.

4. Állami, üzemi és egyéb közületi könyvtáraink szervezzenek a tanyai nevelőkkel egyetértésben vándor-fiókkönyvtárakat. Ezek meghatározott idő után vándoroljanak tovább más és más iskolákhoz. Lehet, hogy így a könyvek talán nem maradnak sokáig szépek, újak, de teljesítik hivatásukat, és meghódítják a tanya ifjuságát, és rajtuk keresztül tanyán dolgozó, tanyán élő parasztgunk eddig elhanyagolt széles rétegeit.

Dr. Zalai Ernő

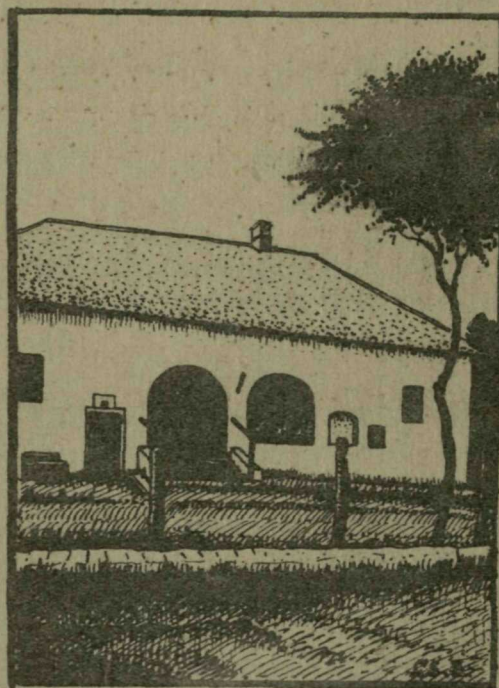

MEGYÉNK MŰEMLEKEI

Pegyverneki csonkatorony.

A falu szélén, a temető közepén van a XIV. század végén épült gótikus templontorony. A két emelet magasságu négyzetes testű tornyot átlés támpillérek erősítik. A hozzátartozó templom elpusztult, de a hatalmas toronyból következtethetünk méreteire. Különösen szépek a földszinti bejárat kőkapu kerete, az elsőemeleti ablakrés és a második emeleten lévő ablakok. Nagy kár, hogy a műemlék megvédésére készített tető a tűz által elpusztult. Sürgősen pótolni kellene hogy megyénk egyik leghatalmasabb középkori emlékéét az idő vasfoga ne pusztítsa tovább. A helyi Népfrentbízottságnak szép feladat lenne ez.

Kisujszállási Morgó-kocsmá.

A XIX. század elején épült. Népi műemlék. A néphagyomány sok érdekes történetet fűz hozzá a 48-as szabadságharcból és az itteni verbuválásokról. Egyik legismertebb kőszűlűk: A világoai fegyverletétel után a honvédcsoapatok erre felé vonultak haza. Az osztrák katonáknak akik a kocsmá mellett álltak, szigoruan meg volt hagyva, hogy ne ingereljék a honvédeket. De egy német nem hallgatott a jó szóra, s ganyos megjegyzéseivel annyira felingerelte a honvédeket, hogy a csapat végéről néhányan odaugorva a kerítéshez egy-egy léccet megragadván 9 osztrákot agyonverték.

A Társulat ÉLETÉBŐL

1954. október 23-án tartotta ülését megyei elnökségünk. Megtárgyalta az elmúlt időszak ismeretterjesztő munkáját és a továbbiakra vonatkozóan igen fontos határozatokat hozott.

Az elnökségi határozat előírja, hogy munkabizottságokat kell alakítani megyénk haladó hagyományainak feldolgozására, figyelemmel népünk gazdasági-kulturális életében lefolyt változásokra.

Népünk nagy mozgalma, a Hazafias Népfront célkitűzéseinek széleskörű és történelmünkben gyökeres célkitűzéseinek ismertetése érdekében a következő 6 hónap alatt politikai, történelmi, irodalmi előadásainknak 50 %-át a nemzeti összefogás, demokratikus hazafiság gondolatának kell szentelni.

A nevelők köréből jött kivánalomra meg kell alakítani a megye legkiválóbb pedagógusaiból a pedagógiai szakosztályt.

Az elkövetkező 6 hónapban előadásaink 25 %-át az ipari munkások számára kell megtartanunk üzeми és kulturotthoni előadások keretében.

Meg kell szüntetnünk a szervezet városi jellegét és előadásaink 30 %-át falun kell tartani. A 10.000 főnél több lakosu falvakban előadássorozatokat kell szervezni havonta egy előadással. Ezeknek keretében a helyi agrártudományi kérdések mellett világnézetit nevelést is kell adni.

Folytatni kell és ki kell építeni a szocialista szerződés hálózatát a nagy megyei üzemekkel, kulturotthonokkal.

A fenti és egyéb szervezeti jellegű határozatok valóraváltásával még tervszerűbbé válik ismeretterjesztő munkánk.

November hónapban rendezte meg Központunk a központi szakosztályok teljes üléseit. Ezeken az üléseken jelen voltak megyei szakosztályaink képviselői, kivéve a műszaki-fizikai-kémiai-matematikai-csillagászati szakosztályt. Ez utóbbi szakosztály vezetésében törés állott elő, amit haladéktalanul meg kell szüntetni.

December 11-én este 7 órakor ünnepélyes keretek között adta át új klubhelyiségünket a Társulat megyei szervezete tagjainak Dr. Detre László, az országos elnökség tagja, a Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézetének igazgatója. Az ünnepségen részt vett Ónody Miklós, a Társulat központi szervező titkára, Garamvölgyi György, a Társulat területi instruktora, Kéri János, a Hazafias Népfront országos irodájának munkatársa. A klubot, a Társulat szolnoki szervezete nevében, Turányi István elnök, a Közlekedés-Műszaki Egyetem dékánja vette át. Az ünnepségen megjelent Kiss László, a Magyar Dolgozók Pártja Megyei Bizottsága agit.prop.osztályának vezetője, Dr. Bene Zoltán, a Hazafias Népfront megyei bizottságának

elnöke, Kemény László, a Hazafias Népfront Szolnok városi bizottságának elnöke, Pintér Dezső, a Szolnok Városi Tanács Végrehajtó-bizottságának elnöke és többen, a város politikai és társadalmi életének vezető képviselői, valamint a Társulat megyei szervezetének tagjai nagytöbbségben.

A rövid ünnepség és a hangulatos est keretében a Szigligeti Színház művészei, az Állami Zeneiskola művésztanárai, a Társulat tagjai elismerten színvonalas műsorral szórakoztatták a megjelenőket.

Legyen ez a klub a népért való tudomány kisugárzó központja megyénkben, otthona a népet szerető, a népért dolgozni akaró értelmiségnek.

December 16-án rendezte meg megyei szervezetünk első klubestjét az új klubhelyiségben. Meghívott ünnepi előadónk Háy Gyula Kossuth-díjas írónk volt. A klubvita tárgyát a mai magyar drámairodalom kérdései képezték. A részletesen elemző vitaindító előadást kilenc hozzászólás követte a színházi szakemberek és megyei szervezetünk egyéb szakosztálybeli tagjai részéről.

Ez a klubest örömteljes visszhangra talált a megjelent társulati tagság, vendégek körében s rajtuk keresztül az ez alkalommal részt nem vevők körében is. A közel százfőnyi érdeklődő bizonyítja, mennyire hiányzott a szolnoki értelmiségnek eddig ez a klub.

Ezuton is köszönetet mondunk Háy Gyulának az előadásért, közvetlen vitavezetésért. Egyben elismeréssel adózunk az irodalmi és művészeti szakosztálynak a kiválóan sikerült klubvitáért.

A megyei elnökség megválasztotta a klubtanácsot: Dr. Sarkady László kórházi főorvos, Chiovini Ferenc festőművész, Kisné Tóth Lenke író-pedagógus, Kemény László közgazd. techn. igazgató, Dr. Ötvös Dániel főmérnök, Szép Zoltán színművész. A klubtanács elnöknek Dr. Sarkady László főorvost választotta meg.

A klubtanácsnak jó munkát kívánunk. Színvonalas, érdekes rendezvényeivel biztosítsa, hogy a klub valóban a tudomány haladó eszméinek kisugárzója, megyénk szellemi életének és a tagságnak igazi otthona legyen.

Politikai-filozófiai szakosztály.

Elnök: Dr. Réti Ferenc, az MTVB. Igazgatási Osztályának vezetője.

Elnökhelyettes: Molnár János, az MTVB. Oktatási Osztály előadója.

Titkár: Dr. Dankó Sándor, megyei bírósági tanácsvezető bíró.

A szakosztály eszidőszerint magában foglalja a politikai, filozófiai és pedagógiai ágazatokat. Az irodalmi és egészségügyi szakosztály után a harmadik legnépesebb szakosztályunk, melyben jogászokat, tanácsai és tömegszervezeti funkcionáriusokat, valamint pedagógusokat találunk. A tagság zöme a szolnoki szervezetben dolgozik, de egy-két kivétellel, járási és városi szakosztályainkban is képviselve vannak.

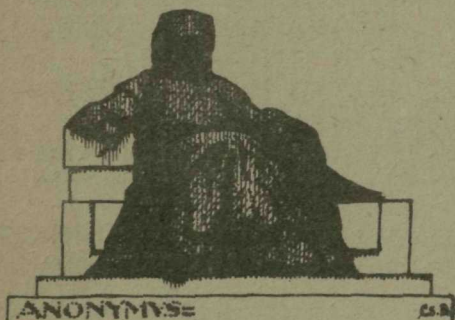
A szakosztály aktivitására jellemző, hogy 1954-ben - október hó végéig - a megyében megtartott 857 társulati ismeretterjesztő

előadásból 150-et /17.5 %/ e szakosztály tartott. Társulati előadásainkon október 31-ig 72.836 hallgató vett részt, ebből a politikai-filozófiai előadásokra 16.178 fő esik /22.2 %/. Az átlagos hallgatói létszám, a szakosztályon belül, 108 fő volt, szemben a 85 fő társulati átlaggal. Ezek a számok világosan mutatják dolgozóink érdeklődését a politikai-filozófiai kérdések iránt.

Helytelenül cselekednénk azonban, ha a szakosztály munkáját csupán az átlagos számok alapján itélnék meg. A hallgatóság létszámában e szakosztályon belül mutatkoznak a legnagyobb ingadozások. A szervezési feladatok nem kizárólagosan az egyes szakosztályok feladatkörébe tartoznak, ezért a titkárságnak oda kell hatnia, hogy a most még mutatózó alacsony létszámú előadások száma a minimumra csökkenjen.

Ami az előadások színvonalát illeti, fokozatos javulás tapasztalható. Az előadók többségének tárgyi ismeretében és felkészültségében nincs is hiba. Vannak azonban olyan témák, melyek a politikai-ideológiai jártasságon felül egyéb alapos szakismeretet is megkívánnak. Különösen áll ez a műszaki és egyéb természettudományok legújabb vívmányai politikai jelentőségének ismertetésénél. Az ilyen jellegű politikai előadások megtartását jövőben inkább politikailag is jól képzett szakemberekre kell bízunk.

A politikai előadások színvonalának további javítása érdekében arra kell törekednie a szakosztálynak, hogy a napi agitációs módszerek helyébe mindinkább a népszerű, de tudományos ismeretterjesztés igényesebb módszereit vezesse be. Ezt a követelményt a szakosztály felismerte. Ennek érdekében elsőnek e szakosztályon belül indult meg nagyobb lendülettel a munkabizottsági vita.

Történelmi szakosztály.

Elnök: Kaposvári Gyula, a szolnoki Damjanich Múzeum vezetője,

Elnökhelyettes: Mohácsy Ilona középisk.tanár,

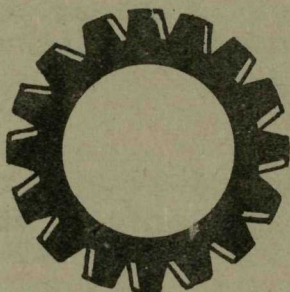
Titkár: Páldy János ált. isk. tanár.

Történelmi szakosztályunk létszám tekintetében középhelyet foglal el /34 fő/, azonban egyike legaktívabb szakosztályainknak. Az elmúlt 10 hónap leforgása alatt 96 előadást tartott /az összes előadások 11.2 %-a/ 10.144 hallgató előtt /az összes hallgatók 13.9 %-a/. Megtartott előadásainak átlagos hallgatói létszáma 106 fő. Ez az átlag különösen azért értékesítője a szakosztály munkájának, mert előadásainak abszolút többsége 50 főnél felüli hallgatóság előtt hangzott el. Ez az eredmény természetesen igen nagy mértékben a dolgozóknak a történelmi témák iránti nagyfokú érdeklődésével magyarázható. Különösen nagy az érdeklődés a helytörténeti előadások iránt.

Nagy erőssége a szakosztálynak, hogy valamennyi tagja történelmi szakos tanár, vagy a történettudomány valamelyik segédtudományának gyakorlati művelője. E tény megadja előfeltételét az előadások alaposságának, tárgyi biztonságának.

Megyénk történelmi múltja jórészt még feltáratlan. Épen ezért a szakosztály szolnoki tagjai munkaközösségben dolgoznak megyénk múltjának feldolgozásán. Hasonló munka folyik Jászberényben és Karcagon. Általában megyeszerte fontos feladat vár történelmi szakosztályunk tagjaira a helytörténet feldolgozásában. Ennek azonban akadálya még, hogy a kunhegyesi, kunszentmártoni járásban, Mezőtur városban nincs szakosztályi tagunk. Kisujszálláson és Tiszafüreden is mindössze egy-egy tagunk van. Épen ezért még szervezési feladatok is várnak a szakosztályra annak érdekében, hogy munkáját az egész megyére kiterjeszthesse.

Műszaki-fizika-kémiai-csillagászati
szakosztály.

Elnök: Haszpra Ottó, a Közlekedési Műszaki Egyetem tanársegédje.

Elnökhelyettes: Kiss György, a Közlekedési Műszaki Egyetem tanársegédje.

Titkár: Sindelár László, a MTVB. Oktatási Osztálya tanulmányi felügyelője.

Az agrártudományi szakosztály után második legnagyobb szakosztályunk /65 fő/. E nagy létszám arra a következtetésre jogosítana fel, hogy e szakosztály - épen igen jó adottságainál fogva - jelentős munkát végez az ismeretterjesztési munkában is. Ha azonban az eltelt 10 hónap előadásstatisztikáját nézzük, kénytelenek vagyunk ennek ellenkezőjét megállapítani. Az egész szakosztály október hó végéig összesen 58 előadást tartott, melyen 2.730 hallgató vett részt. /Hallgatói átlag 47 fő/. Ezek az adatok jelentős lemaradást mutatnak az előadások számában is, de különösen az előadásokon megjelent hallgatói létszámban.

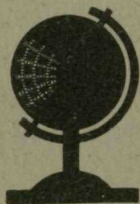
A munka ellanyhulásának okai vannak, s ezeket meg kell keresnünk. Nézzük csak meg közelebbről a szakosztály munkáját, szakcsoportok szerint!

Legtöbb előadás műszaki kérdésekről volt. /28 előadás 1.002 hallgatóval, 36 átlagos hallgatói létszámmal./ Fizika-kémiai témákról 18 előadást tartottunk 821 hallgató előtt. /Hallgatói átlag 46 fő/. Legkevesebb előadás csillagászati kérdésekről szólt. /12 előadás 907 hallgatóval, 76 átlagos hallgatói létszámmal/. Ezek a számok már sok mindent megmagyaráznak.

Ismeretterjesztő előadásainknál általában az a tapasztalat, hogy dolgozóink legszívesebben olyan témákról szeretnek előadásokat hallgatni, amikkel mindennapi munkájuk során kevésbé találkoznak. A televízió, rakétarepülés, atomenergia jobban érdekli őket, mint a traktor működése, vagy a téli építkezés. Sok olyan előadásanyagunk van, amelyről a sajtó útján mégiscsak tájékozódhatnak, s nem érzik szükségét ilyen előadások meghallgatásának. Tehát hiba van előadás-tematikánkban is. Ez az egyik magyarázata műszaki előadásaink gyenge látogatottságának ez. Másik oka a szervezés hiányosságaiiban lehet. Megfelelő előadást megfelelő helyre! -en-

nek az elvnek kell érvényesülnie a szervezésben. Egyes témák a parasztság, más témák az ipari dolgozók, városiakok körében számíthatnak érdeklődésre. Az előadások megválasztásában nagyobb gondot kell fordítanunk /alapos véleménykutatás stb./ a hallgatóság összetételére, igényére. Ne az a szempont vezessen, hogy erre, vagy arra a témára van előadó! A munkabizottsági életet kell elmélyíteni, s akkor változatos témák felkészült előadókkal állnak rendelkezésre. Gárdos elvtársnak, a központi műszaki szakosztály vezetőjének személyes tanácsai, hisszük, a közeljövőben éreztetik kedvező hatásukat műszaki tematikánk bővülésében s a műszaki ismeretterjesztő munka elmélyülésében. A jövőben bátrabban nyulunk meggyénk műszaki problémáihoz, szem előtt tartva: megfelelő előadást megfelelő helyre!

Hasonló szempontok szerint kell a fizika-kémiai-csillagászat terén javítani a szakosztályi munkát. Ezekben az ágazatokban nagyobb érdeklődésre számottartó előadás-anyagok állnak rendelkezésre. A feladat csak annyi: a dolgozók részéről megnyilatkozó nagyobb fokú érdeklődést előadói gárdánk aktivitásának fokozásával, a szervező munka helyes irányításával elégítsük is ki.

Földrajzi-geológiai szakosztály.

Elnök: Dr. Selmezyi László, a Közlekedési Műszaki Egyetem dékáni hivatalának vezetője,

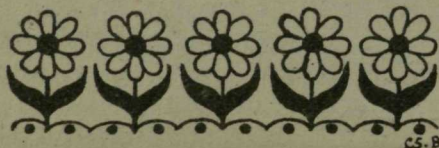
Elnökhelyettes: Nagy Lajos középisk. tanár,

Tátrkár: Kelemen László középisk. tanár.

A szakosztálynak 24 tagja van. Ebből 6 Szolnokon, a többi vidéki szakosztályainkban dolgozik. E jó területi megoszláshoz még az is párosul, hogy valamennyi városi és járási szakosztályunkban működik földrajz-geológiai szakosztályi tag. Meg kell mondanunk azonban, hogy vidéki szakosztályaink zöme nem él ezzel a lehetőséggel. Előadásaink javarésze Szolnokon hangzott el.

A szakosztály az eltelt 10 hónap alatt 79 előadást tartott 5.202 hallgató előtt. Az előadások számát tekintve, kielégítő a szakosztály működése, azonban a hallgatói átlag /66 fő/ lemarad az összelőadások átlagától /85 fő/. Az összes eddigi társulati előadás 9.2 %-át e szakosztály tartotta, de az előadások hallgatóinak csak 7.2 %-át teszi ki e szakosztályi előadások látogatottsága.

A statisztikai számok a szakosztály viszonylagosan jó munkájáról beszélnek. Azonban, ha a tagok aktivitását nézzük, komoly hiányosságot tapasztalunk. Az elmúlt 10 hónapban a szakosztályi tagságnak alig 1/4-e tartott előadást. Még szolnoki tagjaink sem arányosan veszik ki részüket az ismeretterjesztő munkából. Ez a fő hiányossága e szakosztály munkájának. Ha ezen változtat - s hozzátevé, hogy vidéki tagjai is aktívabbakká válnak - kis létszáma ellenére rövid időn belül egyik legjobb szakosztályunk lehet.

A Kultúrforradalom HÍREI

A megyei és városi kulturális szervek a jövő évben nagyszabású jászkun ünnepeket terveznek. Ebből a célból december 15-én a Megyei Tanács Népművelési Osztályának kezdeményezésére bizottság alakult. A bizottság hozzá is kezdett az ünnepek részletes tervének kidolgozásához. A jászkun hetek megrendezése rendkívül fontos a megye kulturális életének fellendítése és haladó hagyományainak felkutatása szempontjából.

December 8-án volt Damjanich János, a szabadságharc egyik hős tábornoka születésének 150. évfordulója. E fontos történelmi évfordulóról Kaposvári Gyula muzeumvezető emlékezett meg a megyei sajtóban, a Hazafias Népfront megyei bizottsága pedig más szervekkel és intézményekkel karöltve megkoszoruzta a szolnoki Damjanich-emlékművet. Az iskolákban is megemlékeztek az évfordulóról.

A Megyei Könyvtár vállalta az újonnan alakuló falusi olvasókörök, illetve gazdakörök könyvelését. A kötelki olvasókör tagjai máris jelentkeztek a Megyei Könyvtárban a könyvek átvételéért. Minden olvasókör 100-200 könyvet kap. Amikor a könyveket elolvasták, módjukban áll kicserélni azokat. Az olvasókörök elsősorban szépirodalmi és mezőgazdasági szakkönyveket kapnak.

A falusi nevelők országos konferenciája alkalmával megyénk 4 nevelője kapta meg az Oktatásügy

Kiváló Dolgozója jelvényt. A ki-tüntetett nevelők: Gulyás Károly Kunszentmárton; Katona Jánosné szakfelügyelő Jászzákóhalma; Tömösközi József igazgató-tanító Kétpó; Rózsavölgyi Pál igazgató-tanító Jászapáti, Vasáros-dűlő.

December 4-én zárult Budapesten, az Ernszt Múzeumban a vidéken élő képzőművészek nagysikerű kiállítása, melyen megyénk csaknem valamennyi képzőművésze résztvett. A kiállítás nagy fejlődésről adott számot. Különösen nyilvánvaló volt ez megyénk képzőművészeit illetően, mert a szigorú zsűrizés ellenére valamennyi beküldött képük szerepelt a kiállításon, és közülük többet meg is vettek.

A megye történetének, népművészetének, stb. újabb adatai, emlékei közkinccsá tétele érdekében a Damjanich János Múzeum és a J Á S Z - K U N S Á G - a Megyei Tanács Népművelési Osztálya és a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága támogatásával - "Jászkunsági Füzetek" címen kiadványsorozatot indít. A sorozat első száma Szücs Sándor karcagi muzeumvezető írása: "Ludas Matyi cimborái". A kiadvány 3 iv terjedelmű; 2000 példányban jelenik meg. A továbbiakban kiadásra kerülnek: "A Jászság népművészete", "Jászkiséri gyermekjátékok", jászsági és kunsági népdal-

A Szigligeti Színház "Az aranyember" előadására készül. A darabot Szendrő József, a budapesti Petőfi Színház rendezője rendezi. Az előkészületek során a szereplő művészek számára Jókai Mór regényéről Szurmay Ernő, Társulatunk tagja tartott előadást.

A Megyei Könyvtár lépéseket tett a Népművelési Minisztériumban annak érdekében, hogy antiquárium létesüljön Szolnokon. A minisztérium még nem intézkedett, de előreláthatólag a szolnokiak régi kívánsága esuttal teljesül.

A szolnoki Damjanich János Múzeum első állandó kiállításának a megnyitásától számított alig másfél hónap alatt több, mint 7000 látogatója volt. A kiállítás az időközben szerzett anyagokkal állandóan fejlődik.

Edvi-Illés Aladár Munkácsy-díjas festőművész képeiből először Jászberényben, majd Szolnokon kiállítást rendeztek. A művész mindkét várost meglátogatta. Szolnokon felkereste a művésztelepet is, ahol 26 évvel ezelőtt - mint vendég - maga is dolgozott egy ideig.

Olvasásra ajánljuk:

A. Nagy Miklós: Talajföldrajzi megfigyelések a Tiszazugban. / Földrajzi Értesítő, III. évf. 3. f. /

A szerző a Tiszazugnak, mint földrajzi mezeirajznak talajföldrajzi képét ismerteti. E vizsgálatok rendkívül érdekesek minden művelődésre vágyó ember számára, mivel bő és részletes képét adják megyénk egyik jellegzetes - eddig szinte csak elhanyagoltságáról ismeretes - tájának. A szerző megállapításait kiváló eredménnyel tudja hasznosítani mind a tanácsoknál, mind más gyakorlati ágazatokban működő értelmiségi szakember.

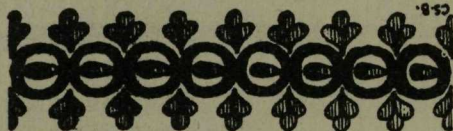
A szerző először indokolja a tájnak önálló egységjellegét, majd történelmi visszapillantás után beszámol a terület előnyös természeti földrajzi leltáráról, amely jó lehetőségeket biztosít a társadalom korszerű igényeire méretezett gazdasági élet létrehozásában /öntözési lehetőségek, adottságok a változatos mezőgazdasághoz, állattenyésztéshez, halgazdaságok létesítéséhez/. Hangoztatja az alföldi morfológiai vizsgálatok jelentőségét, hiszen a talajképződési folyamatokat a felszíni formák befolyásolják. Az Alföld e részének - a Tisza és Körös régi és újabb holtágaitól szegűgös vízvilágának - kialakulását vizsgálva, a terület süllyedési viszonyait, a hulló porból képződött löszfelszín szerepét, továbbá a nagy homokterületek képződését tisztázza. A vizsgálatok szerint a Cserkeszőlő környéki homok genetikailag a Duna-Tisza közti hátságával azonos eredetű, a Tisza csak ennek képződése után vágódott mostani völgyébe. Kimutatja a Tisza óholocén kétlépcsős terraszát és megmagyarázza, hogy miért telepedtek a falvak a felső terraszlépcsőre. Az antropogén képződmények közül a Cserke-

és Véghalmot említi föl és hangoztatja annak szükségességét, hogy e kunhalmok vidékét, mint az alföldi táj pusztuló jellegzetességét védett területté kell nyilvánítani. Igen értékesek talajvizsgálatai. Az elemzésen kívül rátér a talajok genetikájára, használhatóságukra és megjavításuk módjára is. Ismerteti a homokterületeknek a szőlő- és gyümölcsstermelés fejlesztésével kapcsolatos problémáit. A réti agyagtalajok és a szikesek három itt előforduló típusának megjavítási módjáról is tájékoztat. Az öntözési lehetőségekkel kihasználásával részben a szikesek javítása, részben rizstelepek berendezése könnyen megvalósítható volna. A termények értékesítése szempontjából felhívja a figyelmet az utviszonyok szükséges javítására, a megépítendő betonutszakaszra és a Tiszazug és Tiszaföldvár-Homok között megépítendő összekötő vasútvonalra. A cserkeszőlői mélyfúrás vizének felhasználási lehetőségeiről és az elfolyó ártézi vizek problémájáról is tájékoztat. Az elméleti megállapításoknak és a gyakorlatnak ez a párhuzamba állítása jellemzi a dolgot és így a szerző munkája betölti azt a hivatását, hogy a szocialista mezőgazdasági építés terén igen komoly segítséget nyújt a gyakorlat embereinek. Mindenki-
nek ajánljuk a dolgozat figyelmes áttanulmányozását. - A Földrajzi Értesítő e számában még két cikk jelent meg a Tiszazugról. Benedek Éva "Mikroklímakutatás a Tiszazugban" címmel vizsgálatának első eredményeiről számol be; Timár Lajos, a Tiszavidék flórájának kiváló ismerője "A Tiszazug növényföldrajza" című dolgozatában a Tiszazug nö-

vényszetének jellegéről, a különböző eredetű növényfajok elterjedési arányáról és a terület növényösszetételéről

ról írt, amely vizsgálatok igen nagy gyakorlati jelentőségűek.

Dr. Selmeczi László

Adatok megyénk bibliográfiájához

/1954.szept.-nov.18./

- Aszódi Imre: Zizeg november.
Sz. Néplap, 1954. szept. 24.
- : Válasz egy zugkritikusnak.
Sz. Néplap, 1954. okt. 15.
- Donkó László: Ősz van.
Esti dal.
Alföld, 1954. 3. sz.
- Egri Lajos: A szolnoki Tabánban.
Sz. Néplap, 1954. okt. 2.
- : Levél helyett.
Kilenc kicsi zászló.
Alföld, 1954. 3. sz.
- : Apám.
Többre hívott el a kor.
Dunántul, 1954. okt.
- : Egy pohár sör.
Tiszatáj, 1954. okt.
- : Étkezőkocsiban.
1954. okt. 24.
- Ferencz Lajos: Szélkakasok dala.
Ars poetica.
Alföld, 1954. 3. sz.
- : Erika, Ferike: előre!
Sz. Néplap, 1954. nov. 7.
- : Apád vigyáz.
Sz. Néplap, 1954. szept. 28.
- : Egyszerű dicséret.
Sz. Néplap, 1954. okt. 22.
- Kunráth Sándor: A két Iván.
Sz. Néplap, 1954. okt. 23.
- : Az igazság nevében.
Sz. Néplap, 1954.
- : Andrej és Mari néni.
Uj Világ, 1954. nov. 18.
- Sáry István: Kenyér sütéskor.
Sz. Néplap, 1954. okt. 16.
- ...
- A. Nagy Miklós: Talajföldrajzi
megfigyelések a Tiszasugban.
Földrajzi Ért. 1954. szept.
- Antal Árpád: Közegészségügyi ren-
delkezések a Jász-Kunságban
1793-ban. /Megyénk multjából/
Sz. Néplap, 1954. szept. 14.
- Antalfy Gyula: Nagykunsági válto-
zások.
Magyar Nemzet, 1954. szept. 19.
- Baróti Géza: Miért "pihen" öt éve
Palatinus Ferenc faragóművész?
Népművelés, 1954. szept.
- Benedek Éva: Mikroklimakutatás a
Tiszazugban.
Földrajzi Ért. 1954. szept.
- Borók Imre: Nagykunsági virrasztó.
Sz. Néplap, 1954. nov. 3.
- Devecseri Gábor: Jászapáti gondo-
latok.
Uj Világ, 1954. nov. 18.
- Hank Olivér: A Tiszamedence talaj-
tájai és értékelésük
az öntözéses növény-
termelésben.
Hidrológiai Közl. 1954. 9-10. sz.
- Hámori Ottó: Szót értünk-e a néppel?
Magyar Nemzet, 1954. okt. 31.
- Károlyi Zsigmond: Vásárhelyi Pál é-
lete és jelentősége.
/1795-1846./
Term. és Társ., 1954. okt.
- Károlyi Zsigmond: Vásárhelyi Pál a
legnagyobb magyar mérnök
Élet és Tudomány, 1954. okt. 6.
- Kovács Béla: Ágyuszó nélkül ...
Uj Világ, 1954. nov. 4.
- Méri István: Beszámoló a tiszalök-
rázompusztai és turkeve-mórici
ásatások eredményéről. II.
Archeológiai Ért., 1954. 2. sz.
- Péter László: Győrffy István halála
15. évfordulójára.
Sz. Néplap, 1954. okt. 10.
- Szabó Pál: Könyvnapok után.
Művelt Nép, 1954. okt. 17.
- Szokody Gyula: Szolnok haladó sza-
badságtörekvései.
Sz. Néplap, 1954. nov. 4.
- Timár Lajos: A Tiszazug növényföld-
rajza.
Földrajzi Ért., 1954. szept.
- Tóth István: Móricz Zsigmond kisu-
szállási diák a nép között.
Sz. Néplap, 1954. okt. 20.
- Összeállította: Sági Pál